

**STUDIU
INTEGRAREA PERSOANELOR REFUGIATE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI PROTECȚIA
DREPTURILOR ACESTORA**

CHIȘINĂU 2024

**CHOOSE
LOVE**

**centrul de —
— politici și
- reforme —**

Mulțumiri

Prezentul studiu este elaborat de Violeta Andriuța, ofițeră de protecție și juristă în cadrul CPR Moldova și al Inițiativei „Moldova pentru Pace”. Studiul a fost realizat cu ajutorul echipei CPR Moldova, cu sprijinul financiar al Fundației Choose Love și Fondation de France.

CPR apreciază colaborarea în cadrul acestui proiect cu organizațiile membre ale Inițiativei „Moldova pentru Pace”.

CUPRINS:

REZUMAT EXECUTIV.....	4
ABREVIERI	6
CONTEXTUL STUDIULUI	7
I. CADRUL DE CERCETARE	
1.1. Scopul și obiectivele studiului	8
1.2. Abordări metodologice în aprecierea nivelului de integrare a imigranților	9
1.3. Definirea conceptului integrării refugiaților în Republica Moldova	10
1.4. Principiile Integrării Refugiaților	11
II. STANDARDELE INTERNAȚIONALE PRIVIND INTEGRAREA REFUGIAȚILOR.	
2.1. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.....	12
III. RĂSPUNSUL STATULUI LA NEVOILE REFUGIAȚILOR.	
3.1. Cadrul legal național privind integrarea și protecția	17
3.2. Protecția grupurilor vulnerabile de refugiați	19
3.3. Formele de protecție	23
3.4. Asigurarea accesului la piața muncii	27
3.5. Asigurarea accesului la educație	31
3.6. Accesul la locuințe	33
3.7. Accesul la informație a refugiaților.....	37
3.8. Accesul la servicii medicale.....	40
CONCLUZII.....	44
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	48

REZUMAT EXECUTIV

Din Februarie 2022, Republica Moldova a devenit un adăpost și o țară de tranzit pentru un număr mare de refugiați din Ucraina. A fost pentru prima dată când Republica Moldova a gestionat un număr atât de mare de refugiați.

Acest studiu are ca scop, analiza gradului de integrare a refugiaților în Republica Moldova, evaluarea politicilor și serviciilor în domeniul integrării refugiaților, în contextul războiului din Ucraina cât și oferirea de recomandări pentru a îmbunătăți politicile de integrare și mecanismele instituționale de răspuns la nevoile refugiaților din Moldova.

Principalele Constatări

Autoritățile au întreprins acțiuni importante în vederea protecției refugiaților, însă sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura integrarea refugiaților în conformitate cu nevoile acestora și principiile internaționale. Totodată, deși cadrul legal privind integrarea străinilor a fost fortificat, mai există restanțele privind implementarea acestor reglementări.

Grupurile vulnerabile care s-au refugiat în Moldova au cele mai mari provocări în acces la servicii de asistență, protecție și se confruntă cu discriminare. Toți refugiații sunt expuși riscurilor, însă grupurile vulnerabile precum persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, persoanele în etate, copiii se confruntă cu riscuri sporite.

Refugiații care locuiesc în centrele de plasament temporar pentru refugiați (CTPR) sunt cei mai vulnerabili, neavând venituri pentru a închiria o locuință. Pe lângă faptul că multe centre de plasament nu corespund nevoilor refugiaților, integrarea acestora în societate este complicată, atât timp cât aceștia se află într-un centru de plasament.

Accesul la informații într-un format accesibil a fost de asemenea identificat ca o provocare. Informații despre drepturile și statutul juridic sunt unele din provocările de ordin informațional cu care se confruntă persoanele refugiate

Accesul la asistență medicală este o problemă structurală cu care se confruntă persoanele refugiate. Mecanismul actual de compensare a costurilor suportate de prestatorii de servicii medicale pentru refugiați nu acoperă toate necesitățile acestora.

Acest studiu include un set de recomandări pentru îmbunătățirea situației actuale:

Asigurarea accesului refugiaților cu nevoie speciale din regiunea transnistreană la serviciile echipei mobile prin elaborarea de proceduri alternative de înregistrare pentru aceste persoane, cum ar fi înregistrarea la distanță, fără capturarea amprentelor digitale.

Includerea persoanelor care au statut de protecție temporară printre beneficiarii măsurilor de stimulare a inserției pe piața forței de muncă, prin operarea modificărilor la legea nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj.

Creșterea gradului de participare a femeilor la programele de angajare, oferind informații despre dreptul la muncă și la asigurări sociale, asistență privind dificultățile în îngrijirea copiilor.

Îmbunătățirea condițiilor din centrele de plasament și întreprinderea de acțiuni pentru a preveni discriminarea și hărțuire rasială în aceste centre.

Autoritățile vizate în managementul centrelor de plasament trebuie să asigure oportunități egale în plasament pentru toți, inclusiv minorităților etnice.

Asigurarea schimbului de informații cu privire la legislația în domeniul integrării străinilor, atât între instituțiile publice din domeniu, cât și între instituții și beneficiari.

Prezentarea informațiilor în formate diferite (audio, video infografice, față în față, online) și oferirea de informații specifice pentru grupurilor vulnerabile.

ABREVIERI

CPR – Centrul de Politici și Reforme

MpP – Inițiativa Moldova pentru Pace

DAI – Direcția Azil și Integrare

IGM – Inspectoratul General pentru Migrație

CSE – Comisia pentru Situații Excepționale

CUGC – Centrul Unic de Gestionare a Crizei

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

UNHCR – Agenția ONU pentru Refugiați

OAP – Oficiul Avocatului Poporului

CDA – Centrul de Drept al Avocaților

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

CPTR – Centre de plasament temporar pentru refugiați

ANAS – Agenția Națională Asistență Socială

CNAM – Compania Națională de Asigurări în Medicină

UNFPA – Fondul Națiunilor Unite pentru Populație

MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

ANOFM – Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă

CONTEXTUL STUDIULUI

De la începutul invaziei pe scară largă a Ucrainei, Republica Moldova a fost tranzitată de peste 900 000 de oameni². Peste 89 de mii de refugiați din Ucraina continuă să locuiască în Republica Moldova³.

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au fost nevoiți să-și părăsească țara de origine pentru a scăpa de persecuții, conflicte armate sau alte forme de violență. Comunitatea internațională a elaborat standarde în domeniul drepturilor omului care protejează atât drepturile individuale ale refugiaților, cât și cele de grup. Cel mai important document este Convenția Națiunilor Unite privind Statutul Refugiaților, adoptată la Geneva în 1951. De atunci, noțiunea de refugiat a fost mereu extinsă, incluzând persoanele care și-au părăsit țara din cauza războiului, din motive de persecuție sau din alte motive care le-ar pune viața în pericol.

Potrivit studiului „Percepții față de persoanele refugiate”⁴, 46% din populația Republicii Moldova susțin că s-au implicat în acordarea ajutorului persoanelor refugiate. Printre aceștia predomină tinerii, persoanele cu un nivel înalt de studii, locuitorii din mediul urban, persoanele cu venituri mari și locuitorii Chișinăului. Inițiativa „Moldova pentru Pace”, înființată la 26 februarie 2022, este un exemplu de mobilizare a cetățenilor pentru a ajuta refugiații/tele⁵.

La fel, organizații religioase, de caritate, business-uri mici și mari, APL-urile și funcționari publici s-au implicat activ în a ajuta refugiații. În prezent, nu mai puțin de 92 organizații internaționale și ONG-uri⁶ sprijină eforturile Guvernului Republicii Moldova în sprijinirea refugiaților, oferind suport atât refugiaților, cât și persoanelor social vulnerabile din Republica Moldova.

Spre deosebire de alți oameni care își părăsesc țările de origine ca urmare a propriilor decizii, refugiații nu au de ales altă cale pentru a scăpa de amenințările la care sunt supuse viețile lor. Rămăși fără protecția statelor a căror cetățenie o dețin, refugiații caută protecția statului pe teritoriul căruia s-au refugiat sau a comunității internaționale. Aceștia întâmpină o serie de obstacole în procesul integrării, care sunt determinate, în mare parte, de necunoașterea limbii țării gazdă, izolarea, problemele de adaptare din primii ani, tulburări fizice și psihice generate de traumele provocate de război.

Refugiații întâlnesc probleme de integrare în societatea moldovenească, cum ar fi: discriminarea în acces la locuințe, angajarea în câmpul muncii, suportul asistențial din partea statului este insuficient⁷.

Criza refugiaților a fost o grea încercare atât pentru Republica Moldova, cât și pentru țările din regiune. Moldova a cunoscut noi provocări cu privire la asigurarea protecției refugiaților, asigurarea serviciilor de bază, precum și identificarea unor mecanisme de integrarea refugiaților pe termen scurt și mediu.

I. CADRUL DE CERCETARE

1.1. Scopul studiului

Scopul studiului este evaluarea gradului de integrare a refugiaților în Republica Moldova, evaluarea eforturilor în domeniul integrării refugiaților, în contextul războiului din Ucraina cât și oferirea de recomandări pentru a îmbunătăți politicile de integrare și mecanismele instituționale de răspuns la nevoile refugiaților din Moldova. În cadrul studiului ne-am propus să analizăm politicile și serviciile de integrare a refugiaților din perspectiva drepturilor omului.

Acest studiu analizează următoarele aspecte:

- Legislația națională și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind integrarea și protecția drepturilor refugiaților.
- Necesitățile refugiaților în ceea ce privește accesul la serviciile esențiale legate de locuință, educație, sănătate, protecție și incluziune în comunitate.
- Barierele cu care se confruntă grupurile vulnerabile atunci când accesează serviciile de protecție și cele sociale.
- Acțiunile întreprinse de autorități privind protecția drepturilor refugiaților.

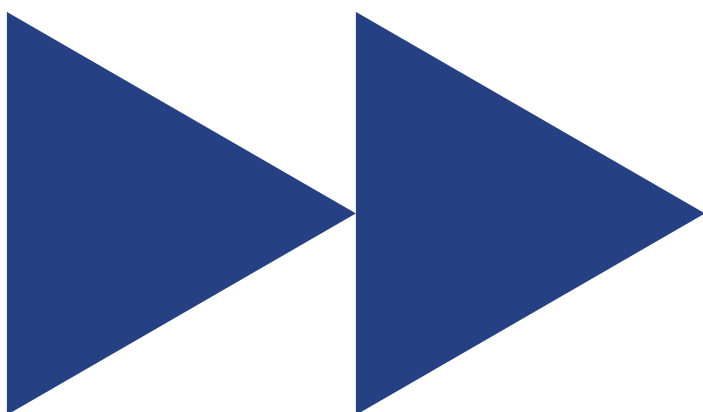
Gradul de integrare a refugiaților este evaluat în următoarele domenii:

- Ocuparea forței de muncă și accesul la piața muncii;
- Accesul la educație
- Accesul la serviciile de sănătate
- Accesul la locuință
- Accesul la legalizarea șederii, inclusiv obținerea cetățeniei
- Asigurarea respectării drepturilor refugiaților.
- Accesul la informații.
- Alte provocări cu care se confruntă.

1.2. Abordări metodologice

Pentru realizarea acestui studiu am analizat procesul de integrare a refugiaților în Moldova timp de un an de la invazia pe scară largă a Ucrainei. Am utilizat următoarele surse de informații: statistici oficiale, datele administrative, sondaje de opinie și rapoartele de activitate ale organizațiilor internaționale și neguvernamentale, precum și rapoartele administrației publice centrale care s-au implicat în gestionarea crizei refugiaților. În același timp, ne-am întâlnit cu refugiații din cadrul a 19 centre de plasament, unde am desfășurat activități de informare și am discutat despre provocările și nevoile lor în procesul de integrare. Concluziile și recomandările din acest studiu sunt formulate în baza datelor colectate pe durata (2022-2023) și a celor disponibile public. Sursele principale de documentare sunt: datele din cadrul celor peste 300 de consultații juridice acordate refugiaților.

La fel a fost efectuată cercetarea documentară: analiza legislației internaționale, jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, legislației naționale, a strategiilor naționale⁸, cât și alte studii, articole și publicații anterioare.

1.3. Definirea conceptului integrării refugiaților în Republica Moldova

Integrarea este un proces de adaptare reciprocă a refugiaților, pe de o parte, și a populației țării, pe de altă parte, al cărui rezultat este obținerea de către refugiați a tuturor oportunităților civile, sociale și economice în mod egal. Integrarea este un proces gradual cu dimensiuni juridice, economice, sociale și culturale, care, deși este un proces complex, este cea mai durabilă soluție pentru persoanele refugiate.

Din perspectiva refugiatului, integrarea necesită o pregătire pentru a se adapta stilului de viață al societății gazdă fără a-și pierde propria identitate culturală. Din punctul de vedere al societății gazdă, instituțiile publice trebuie să se adapteze schimbărilor în profilul populației, să accepte refugiații ca o parte din comunitatea națională, să faciliteze accesul la resurse și la procesul de luare a deciziilor.

Integrarea este un proces gradual cu dimensiuni juridice, economice, sociale și culturale, care, deși este un proces complex, este cea mai durabilă soluție pentru persoanele refugiate.

Multi-dimensional, integrarea se referă atât la condițiile pentru integrare și participarea la toate aspectele vieții economice, sociale, civile și politice în țara de azil, cât și propria percepție a refugiaților privind acceptarea în țara gazdă și apartenența la societatea gazdă.

Pe termen lung, integrarea începe odată cu sosirea în țara de destinație finală și se încheie când un refugiat devine un membru activ al societății din perspectivă legală, socială, economică, educațională și culturală. Multi-dimensional, integrarea⁹ se referă atât la condițiile pentru integrare și participarea la toate aspectele vieții economice, sociale, civile și politice în țara de azil, cât și propria percepție a refugiaților privind acceptarea în țara gazdă și apartenența la societatea gazdă.

Obiectivele programelor și politicilor de integrare constau în stabilirea unei relații mutuale și responsabile între refugiați și comunitățile lor, societatea civilă și țara gazdă, în încurajarea autosuficienței refugiaților și în promovarea acțiunilor pozitive în rândul guvernanților și a cetățenilor.

1.4. Principiile privind integrarea refugiaților

Standardele Internaționale definesc mai multe principii cheie privind protecția drepturilor refugiaților¹⁰:

- O societate incluzivă și tolerantă. Autoritățile trebuie să conducă în spațiul public comunicarea și politicile privind toleranța și non-discriminarea.
- Consolidarea eforturilor multisectoriale ale actorilor implicați în problemele refugiaților. Astfel de alianțe trebuie să urmărească implicarea reprezentanților mass-media, ai partidelor politice, ai organizațiilor locale/naționale non-guvernamentale și ale altor asociații.
- Prioritizarea participării refugiaților ca utilizatori și furnizori de servicii în conceperea, dezvoltarea, organizarea și evaluarea serviciilor și politicilor de integrare, atât de către autorități, cât și de către societatea civilă. Finanțarea la nivel național trebuie să faciliteze dezvoltarea organizațiilor de refugiați și grupurile de intr-ajutorare.
- Intervențiile de integrare trebuie să răspundă nevoilor și să se bazeze pe o recunoaștere a diversității populației de refugiați.
- Instruirea furnizorilor de servicii privind barierele de limbaj, traumele fizice și psihice și diferențelor culturale/religioase în procesul de integrare a refugiaților.

II. STANDARDELE INTERNAȚIONALE PRIVIND INTEGRAREA REFUGIAȚILOR

2.1. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Statele membre ale Consiliului Europei au obligația de a asigura oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor, inclusiv refugiaților, respectarea drepturilor garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹¹. În acest scop, jurisprudența CtEDO impune anumite limitări privind dreptul statelor de a expulza sau de a întoarce pe cineva de la frontierele lor.

CtEDO a înființat la 7 iulie 2023 un Comitet tematic¹² (trei judecători) pentru examinarea cauzelor legate de aspecte privind emigrarea, adică expulzări, extrădări, și alte probleme conexe. Acesta este primul astfel de comitet tematic care a fost înființat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Procedura acestui Comitet tematic este similară cu cea ale comitetelor existente la Curtea, care se ocupă de cazuri examinate în baza unei jurisprudențe constante.

În Hotărârea CtEDO Soering împotriva Regatului Unit¹³ CtEDO a constatat pentru prima dată că extrădarea reclamantului putea atrage răspunderea statului care îl extrădează în temeiul art. 3 din Convenție. De atunci, CtEDO a constatat că expulzarea unui resortisant străin de către un stat contractant poate ridica o problemă în temeiul art. 2 și art. 3 din Convenție, angajând, astfel, răspunderea statului respectiv, în cazul în care s-au prezentat motive întemeiate pentru a crede că, dacă va fi expulzată, persoana respectivă va risca în mod real să fie supusă în țara de destinație unor tratamente contrare art. 2 și art. 3 din Convenție.

În jurisprudența sa, CtEDO a elucidat mai multe lacune și încălcări ale drepturilor refugiaților în ceea ce privește răspunsul statelor la nevoile acestora. Astfel, CtEDO a constatat eșecul statului în asigurarea respectării drepturilor refugiaților, în următoarele situații:

Refuzarea acordării vizei pentru a intra într-o țară în scopul obținerii azilului

Refuzarea acordării vizei pentru a intra într-o țară în scopul obținerii azilului. În cauza M.N. și alții împotriva Belgiei¹⁴, reclamantii, un cuplu sirian și cei doi copii ai lor, au călătorit în Liban, aici au solicitat ambasadei belgiene eliberarea de vize pe termen scurt pentru a le permite să ajungă în Belgia pentru a cere azil dat fiind conflictul din Siria. Solicitățile lor au fost respinse de către Oficiul pentru străini din Belgia. Notificați de către Ambasada Belgiei în legătură cu aceste decizii, reclamantii au declarat recurs în instanțele belgiene. CtEDO a constatat că statul pârât nu și-a exercitat competența extrateritorială asupra reclamanților prin prelucrarea cererilor de viză ale acestora și că nu fusese creată o conexiune jurisdicțională prin recursul reclamanților.

Refuzarea cererii privind reîntregirea familiei refugiaților. Reîntregirea familiei refugiaților a fost examinat de CtEDO în cauza Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei¹⁵. Prima reclamantă a obținut statutul de refugiat și permisiunea pe termen nedeterminat pentru a rămâne în Canada și i-a cerut fratelui ei, cetățean olandez, să-i ia fiica de cinci ani (a doua reclamantă) din țara de origine, unde copilul locuia cu bunica, și să aibă grijă de copil până când i se va putea alătura. La sosirea în Belgia, în loc să faciliteze reunirea celor două reclamante, autoritățile au reținut și, ulterior, au expulzat a doua reclamantă în țara de origine, ceea ce a reprezentat o încălcare a art. 8 din Convenția CEDO.

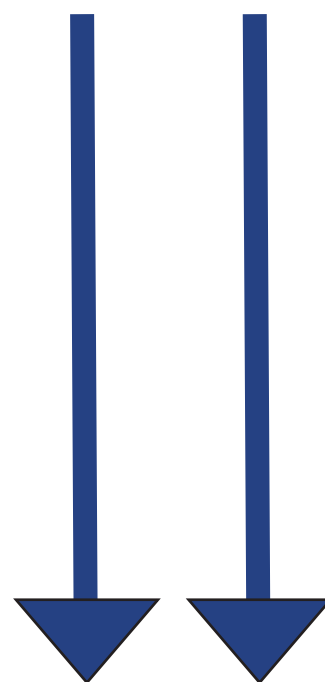
Expulzarea solicitanților de azil

Expulzarea solicitanților de azil. Nimeni nu poate fi trimis înapoi într-un loc în care există un risc real de a fi supus unui tratament contrar acestor prevederi. Acesta reprezintă principiul nereturnării. De exemplu, într-o cauză împotriva Regatului Unit, Curtea¹⁶ a constatat că deportarea a doi reclamanți în Somalia ar constitui o încălcare a articolului 3 din cauza crizei umanitare și a violenței generalizate din Mogadishu. Articolele 2 și 3 din Convenție interzic¹⁷, de asemenea, „returnarea indirectă”.

Returnarea indirectă reprezintă expulzarea către un stat în care migrații se pot confrunta mai departe cu deportarea în lipsa unei evaluări adecvate a situației lor. Astfel, într-o cauză privind expulzarea din Belgia în Grecia, Curtea a statuat că, în cazul în care procedura de azil a unui anumit stat membru al UE este deficitară și nu oferă garanții eficiente împotriva expulzării arbitrare, alte state membre trebuie să se abțină de la returnarea solicitanților de azil în această țară în temeiul Regulamentului Dublin¹⁸.

În anumite împrejurări, expunerea unui solicitant de azil la sărăcie extremă sau condiții de trai deficitare poate constitui, de asemenea, o încălcare a articolului 3 din Convenție. De exemplu, Curtea a constatat că condițiile din principalele tabere de refugiați din Kenya și Somalia, în special supraaglomerarea severă și accesul deosebit de limitat la adăpost, apă și canalizare au fost atât de cumplite, încât au atins pragul minim de severitate¹⁹. În astfel de cazuri, reclamantului îi revine responsabilitatea de a prezenta dovezi că există motive temeinice pentru a considera că, dacă ar fi expulzat dintr-un stat membru al Consiliului Europei, acesta ar fi expus unui risc substanțial de rele tratamente în țara de destinație. În cazul în care o astfel de dovadă este furnizată, revine apoi guvernului sarcina de a înlătura orice îndoieli cu privire la aceasta²⁰.

Refuzarea cererii privind reîntregirea familiei refugiaților

Totodată, în contextul expulzării ilegale, CtEDO a condamnat și Moldova pentru expulzarea ilegală din țară a șapte cetățeni ai Turciei, profesorii la rețeaua de licee Orizont. Serviciul de Informații și Securitate a anunțat că cei șapte cetățeni străini sunt suspectați de legături cu o grupare islamistă, grupare despre care există indicii că desfășoară acțiuni ilegale în mai multe țări, fiind declarați indezirabili de către organele competente și expulzați de pe teritoriul Republicii Moldova.

CtEDO a constatat violarea articolelor 5.1 și 8 din Convenția și a condamnat Republica Moldova pentru încălcarea drepturilor cetățenilor străini. CtEDO a constatat că Moldova nu le-a asigurat drepturile fundamentale prevăzute în legislația națională și în tratatele internaționale. În afară de aceasta, expulzarea cetățenilor turci s-a produs cu încălcarea legislației naționale.

Eșecul de a oferi protecție specială pentru grupurile vulnerabile de refugiați

Articolul 3 din Convenție impune ca statele care primesc solicitanți de azil să le asigure cazare și condiții materiale decente acelor care sunt defavorizați economic și care depind în totalitate de sprijin din partea statului.

Eșecul de a oferi protecție specială pentru grupurile vulnerabile de refugiați. Cauzele supuse Curții sunt întotdeauna examinate ținând seama de situația individuală a fiecărui reclamant. Însă unii reclamanți pot aparține unor grupuri vulnerabile în mod inerent, iar Curtea a recunoscut că, din acest motiv, aceștia au nevoie de protecție specială²¹ Astfel de grupuri vulnerabile pot fi minorități care au fost supuse în mod sistematic la rele tratamente sau anumite grupuri – precum copiii, femeile însărcinate, persoanele cu dizabilități sau persoanele în vârstă – care sunt recunoscute ca având nevoi speciale.

Statutul unui reclamant ca solicitant de azil este important deoarece există un consens larg la nivel internațional și european potrivit căruia solicitanții de azil care aparțin unui grup de populație deosebit de vulnerabil și defavorizat necesită o protecție specială. Statutul special al unui reclamant ca membru al unui grup vulnerabil poate influența obligațiile impuse statelor în ceea ce privește condițiile în care este primită o astfel de persoană și dacă această persoană poate sau nu să fie expulzată din țară.

Situația minorilor neînsoțiți care solicită azil este deosebit de importantă deoarece particularitățile de vârstă îi fac mai vulnerabili și sunt dependenți de suportul unui adult, aflându-se în dificultate pot întâmpina provocări pentru a identifica servicii de asistență și protecție. Un exemplu este cazul unui băiat în vârstă de 15 ani din Afganistan care a solicitat azil în Grecia²². CtEDO a constatat că condițiile în care acest minor neînsoțit a fost deținut inițial și eșecul ulterior al autorităților de a avea grijă de el după eliberare au constituit un tratament degradant, cu încălcarea articolului 3 din Convenție, mai ales că adolescentul a fost lăsat fără adăpost timp de mai multe zile înainte de a fi asistat de un ONG local.

Articolul 3 din Convenție impune ca statele care primesc solicitanții de azil să le asigure cazare și condiții materiale decente acelor care sunt defavorizați economic și care depind în totalitate de sprijin din partea statului. În hotărârea sa de referință în această privință²³ CtEDO a constatat că Grecia nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau în temeiul articolului 3 din Convenție, deoarece nu a asigurat reclamantului condiții adecvate în cursul procedurii de azil.

CtEDO a emis o hotărâre de condamnare, deoarece reclamantul a fost nevoit să trăiască în condiții de supraaglomerare severă și salubritate inadecvată din centrul de primire a migranților. În al doilea rând, faptul că, după eliberarea sa, bărbatul a trăit timp de mai multe luni într-un parc, într-o stare de sărăcie extremă, în imposibilitatea de a-și satisface majoritatea nevoilor de bază. În al treilea rând, deoarece nu a existat nicio posibilitate de îmbunătățire a situației sale, reclamantul a trăit într-o stare constantă de teamă de a nu fi atacat și jefuit.

Într-o altă cauză²⁴ împotriva Elveției, CtEDO a constatat că condițiile de primire pentru solicitanții de azil au fost rele. Reclamanții erau într-o situație specială, fiind o familie de opt persoane cu șase copii minori, inclusiv un sugar, era de datoria autorităților statului care i-a expulzat să obțină asigurări din partea statului de destinație că la sosirea lor reclamanții vor fi primiți în spații locative și în condiții adaptate vârstei copiilor, precum și că familia va rămâne împreună.

Procedura de azil inaccesibilă și fără posibilitatea de contestare

Procedura de azil inaccesibilă și fără posibilitatea de contestare. CtEDO a constatat că persoanele trebuie să dispună de informații adecvate cu privire la procedura de azil care trebuie urmată²⁵. Aceasta presupune existența unui sistem fiabil de comunicare între autorități și solicitanții de azil. Mai mult, persoanele trebuie să aibă acces efectiv la o astfel de procedură. Acest lucru, la rândul său, implică disponibilitatea unor interpreți și accesul la asistență juridică. Atunci când evaluează dacă reclamanții au acces la o cale de atac efectivă, Curtea va examina în mod normal sistemul intern în ansamblul său²⁶.

O cale de atac efectivă trebuie să fie disponibilă în legislație și în practică²⁷. Autoritatea națională competentă nu trebuie neapărat să fie una judiciară, însă competența și garanțiile oferite de aceasta vor fi luate în considerare la examinarea efectivității căii de atac. O astfel de autoritate națională trebuie să fie independentă și să efectueze o examinare atentă și riguroasă a cererii de azil, precum și să examineze fondul cauzei²⁸.

O atenție deosebită este acordată rapidității căii de atac, întrucât efectivitatea acesteia poate fi compromisă de termene prelungite și o durată excesivă²⁹. Pe de altă parte, o prelucrare rapidă a cererii de azil a unui reclamant nu ar trebui să fie prioritară în raport cu efectivitatea garanțiilor procedurale esențiale privind protecția acestuia împotriva expulzării arbitrare. Un termen nejustificat de scurt pentru depunerea unei cereri, precum în contextul procedurilor accelerate de azil, poate submina exercitarea și efectivitatea căii de atac.

De exemplu, într-o cauză privind deportarea unui cetățean sudanez din Franța, Curtea a constatat că termenul³⁰ de cinci zile pentru depunerea inițială a unei cereri de azil și cel de 48 de ore pentru a contesta decizia ulterioară de expulzare au fost mult prea scurte. Acestea, împreună cu alte elemente ale cauzei, au făcut să devină practic neefectivă calea de atac, cu încălcarea articolului 13 coroborat cu articolul 3 din Convenție³¹.

Eșecul autorităților în asigurarea unui grad minim de protecție

Eșecul autorităților în asigurarea unui grad minim protecției. În cauza Geleri împotriva României³²(cererea nr. 33118/05), CtEDO a constatat încălcarea art.8 din Convenție. Reclamantul, un cetățean turc care locuia în Chișinău însă era rezident legal în România, i s-a acordat azil politic în 1998. În 2003 s-a căsătorit cu o cetățeană română, cu care a avut o fiică în 2005. Curtea de Apel București l-a declarat pe domnul Geleri persona non grata și i-a interzis să intre în România timp de zece ani, pe motiv că „informații suficiente și fiabile indică faptul că a fost angajat în activități reprezentând o amenințare la adresa securității naționale».

Acest ordin a fost comunicat domnului Geleri fără alte explicații și el a fost expulzat în Italia în aceeași zi. Acesta a contestat ordinul de expulzare al Curții de Apel București, însă a fost respinsă contestația ca neîntemeiată. În special, a apreciat că dovezile care stau la baza unei decizii prin care se declară o persoană străină ca fiind non grata pe motive de securitate națională nu puteau, indiferent de circumstanțe, să fie comunicate, deoarece informațiile respective au fost clasificate de lege ca fiind secrete. Astfel, Oficiul Român pentru Refugiați a retras statutul de refugiat al domnului Geleri.

În acest caz, CtEDO a observat în primul rând că expulzarea domnului Geleri și interdicția de a intra pe teritoriul României i-au încălcat atât viața privată cât și viața de familie. Iar, Curtea de Apel București a efectuat o examinare pur formală a ordinului de expulzare, fără a dispune de probe cu privire la presupusele infracțiuni comise de el care ar demonstra că acesta prezintă un pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică.

Astfel, CtEDO a constatat că măsurile impuse domnului Geleri nu-i garantează un grad minim de protecție. Curtea a observat că autoritățile nu i-au furnizat, domnului Geleri, nici cea mai mică indicație a infracțiunilor despre care era suspectat și care au stat la baza constatării că acesta reprezintă o amenințare la adresa securității naționale. În aceste condiții, garanțiile procedurale la care avea dreptul domnul Geleri nu au fost respectate și a existat o încălcare a articolului 1 din Protocolul nr. 7 al Convenției.

III. RĂSPUNSUL STATULUI LA NEVOILE REFUGIAȚILOR DIN MOLDOVA

3.1. Cadrul legal național privind integrarea și protecția refugiaților

Legea privind Azilul în Republica Moldova³³ a intrat în vigoare la 13 martie 2009, fiind considerată un pas nou în dezvoltarea progresivă a sistemului național de azil. Deși în mare măsură, legea este conformă cu standardele internaționale, totuși sunt necesare unele amendamente ulterioare, în special în ceea ce privește prevederile ce țin de returnare și excludere, pentru a evita aplicarea eronată a prevederilor legislației.

În Republica Moldova, raporturile juridice în domeniul protecției refugiaților și a apatrizilor sunt reglementate de Constituție³⁴ și de alte acte normative ajustate în conformitate cu standardele internaționale. Potrivit art. 19 din Constituție și, respectiv, art. 5 din Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor³⁵ în Republica Moldova, cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

În contextul integrării străinilor în Republica Moldova a fost adoptată Legea privind Integrarea Străinilor³⁶ în Republica Moldova, o acțiune importantă în promovarea drepturilor refugiaților în contextul consolidării politicilor de integrare. Legea respectivă a fost adoptată în scopul stabilirii unui cadru juridic uniform privind integrarea străinilor în viața economică, socială și culturală a Republicii Moldova, în scopul asigurării drepturilor, libertăților și determinării obligațiilor acestora. Acest document reglementează procesul și modalitățile de facilitare a integrării străinilor în viața economică, socială și culturală a Republicii Moldova în vederea prevenirii și combaterii marginalizării sociale a acestora, în vederea adaptării lor la condițiile societății moldovenești și asigurării autonomiei lor financiare. De asemenea, stabilește autoritățile competente în domeniu, instituie programele de integrare a străinilor și obligațiile acestora care solicită programe de integrare, reglementează modul de acoperire a cheltuielilor de integrare etc.

Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova a introdus noțiuni precum integrare, program individual de integrare, plan de integrare, angajament de integrare, acomodare socioculturală, asistență specializată.

Pentru a reduce cazurile de apatridie în rândurile copiilor ucraineni născuți în Moldova, în anul 2023 au fost operate modificări la Legea Cetățeniei. Astfel, la solicitarea părinților, copii cetățenilor străini, născuți pe teritoriul Republicii Moldova, vor obține cetățenia moldovenească.

În același timp, legea stabilește categoriile de persoane care pot beneficia de activități de integrare: străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie/permanentă; apatrizi; străinii beneficiari ai unei forme de protecție (statut de refugiat, protecție temporară și umanitară, azil politic). Totodată, legea stabilește autoritatea responsabilă de coordonarea procesului de integrare a străinilor pe teritoriul Republicii Moldova, și anume Inspectoratul General pentru Migrație³⁷.

Procesul de integrare este prevăzut să se desfășoare într-o colaborare și coordonare dintre autoritățile publice centrale și locale, cu implicarea societății civile și organizațiilor internaționale, dar și cu implicarea activă a străinului, statul urmând să faciliteze acomodarea acestuia în societate. Totodată, legea stipulează în mod expres tipurile activităților de integrare a străinilor, dar și autoritățile publice responsabile de realizarea procesului de integrare a străinilor.

Obținerea cetățeniei Republicii Moldova reprezintă etapa finală a procesului de integrare, ce presupune atingerea unui anumit grad de adaptare socială a refugiaților. În acest sens, pentru a reduce cazurile de apatridie în rândurile copiilor ucraineni născuți în Moldova, în anul 2023³⁸ au fost operate modificări la Legea Cetățeniei³⁹. Astfel, la solicitarea părinților, copii cetățenilor străini, născuți pe teritoriul Republicii Moldova, vor obține cetățenia moldovenească. Cetățenia nu este oferită, automat de către stat pentru a evita ulterior problemele beneficiarilor, dar și părinților acestora, întrucât multe state interzic dubla cetățenie.

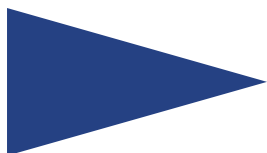
Totodată, potrivit standardelor internaționale ce țin de dreptul copilului⁴⁰, accesarea cetățeniei de către copiii refugiaților trebuie să se țină cont de interesul superior al copilului, să decidă copilul dacă vrea să fie cetățean al Republicii Moldova sau nu și să nu aibă drept decisiv doar părintele.

În perioada de pînă la război, obținerea cetățeniei a fost mai dificil de obținut de către refugiați sau imigranții care se aflau în Moldova. Prin urmare, în aprecierea accesibilității cetățeniei Republicii Moldova în cadrul unui studiu⁴¹ efectuat în anul 2014, doar 28 % dintre străini susțin că cetățenia este inaccesibilă. Astfel, urmare a modificărilor legislative operate la legea cetățeniei, observăm o tendință pozitivă privind reducerea cazurilor de apatridie.

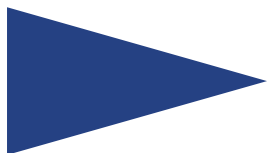
3.2. Asigurarea protecției grupurilor vulnerabile

Toți refugiații sunt expuși riscurilor, însă grupurile vulnerabile precum persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, persoanele în etate, copiii se confruntă cu riscuri sporite. Instituțiile statului trebuie să înțeleagă și să ia în considerare cerințele, prioritățile și capacitățile unice ale refugiaților atunci când elaborează și implementează servicii de integrare, programe de intervenție și de răspuns umanitar, pentru a asigura în mod eficient securitatea și protecția grupurilor vulnerabile.

Atât refugiații, solicitanții de azil, cât și apatrizii se numără printre cele mai vulnerabile persoane din lume. Dintre aceștia, există persoane cu vulnerabilitate sporită, cu probleme, riscuri și nevoi speciale.

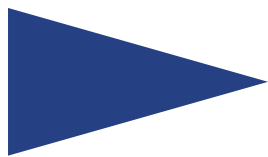
Copiii refugiați se confruntă cu un risc deosebit și necesită atenție specială din cauza dependenței lor de adulți, vulnerabilității lor la traume fizice și psihice, precum și nevoilor specifice care trebuie împlinite pentru a asigura creșterea și dezvoltarea normală. Protecția specială este necesară deoarece, fără suportul din partea unui membru de familie, copii refugiați întâmpină provocări multiple în procesul de integrare. În timp ce toți copiii au nevoi similare, copiii minori neînsoțiți și copiii separați, se confruntă cu riscuri sporite de protecție. Experiențele traumatice, sărăcia, cât și alți factori adiacenți traumelor războiului⁴² îi fac mai vulnerabili.

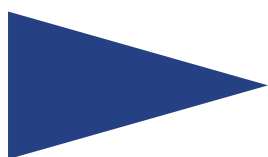
Persoanele de etnie romă. Se estimează că în Republica Moldova există între 4.000 și 6.000⁴³ de romi refugiați din Ucraina. Un număr considerabil de refugiați locuiesc în regiunea transnistreană. Refugiații au mai multe provocări în procesul de integrare, printre care: lipsa de documente, analfabetismul, izolarea socială și lipsa accesului la informații. Refugiații de etnie romă se confruntă cu un tratament diferențiat⁴⁴ din cauza prejudecăților, precum și din cauza „necesităților specifice legate de limba, sistemele socio-culturale, credințele și tradițiile lor”⁴⁵. Femeile rome refugiate se confruntă cu o discriminare agravată în baza genului și etniei lor. În plus, femeile rome singure se confruntă cu riscuri distincte de protecție, în fața separării familiei și a pierderii întreținătorului de familie. Rata joasă de alfabetizare reduce capacitatea de a solicita sprijin umanitar și creează bariere suplimentare în calea accesului la documentele privind sănătatea, educația, starea civilă etc.

Se estimează că în Republica Moldova există între 4.000 și 6.000 de romi refugiați din Ucraina.

Potrivit studiului „Percepții față de persoanele refugiate din Moldova”⁴⁶, realizat la inițiativa NDI Moldova, „Etnia persoanelor refugiate influențează într-o mică măsură atitudinea față de ele. Astfel, atitudinea pozitivă față de refugiații de etnie moldovenească și ucraineană este ușor mai pronunțată (66% și 62%) comparativ cu persoanele refugiate de etnie rusă și, mai ales, de etnie romă (57% și 52% respectiv). Un alt aspect observat în cadrul monitorizărilor Avocatului Poporului, cu referire la această categorie de persoane, se referă la refuzul direct sau indirect, de a caza persoane de etnie romă, pe motivul insuficienței sau chiar lipsei locurilor disponibile. Altfel spus, se observă o selecție preferențială negativă de cazare a acestei categorii de persoane”⁴⁷.

Aproximativ 15% dintre refugiații ucraineni au peste 60 de ani.

Aproximativ 10% dintre refugiații din Moldova sunt cu nevoi speciale, iar 2% dintre gospodăriile de refugiați au cel puțin un membru al familiei cu nevoi specifice.

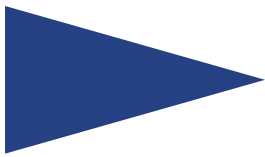
Persoanele în etate. Aproximativ 15% dintre refugiații ucraineni au peste 60 de ani⁴⁸. Pentru aceste persoane, accesul la protecție temporară atrage după sine provocări suplimentare. Printre acestea se numără, de exemplu, dificultăți în deplasarea la locațiile de înregistrare IGM, dificultăți în accesarea materialelor informative și a documentelor de înregistrare pentru protecție temporară și dificultăți în înțelegerea informațiilor legate de obținerea protecției temporare.

Deși, echipele mobile IGM sunt operaționale și pot fi solicitate online, rămân neclarități privind criteriile de desfășurare. Membrii echipei mobile din cadrul Departamentului Drepturilor Omului care face parte din Inițiativa Moldova pentru Pace au fost sesizați privind dificultățile continue în organizarea vizitelor echipelor mobile IGM.

Persoanele în etate se confruntă cu lipsa rețelelor de sprijin și resurse pentru a trăi independent. Potrivit studiului „Evaluarea necesităților persoanelor vârstnice refugiate din Ucraina”,⁴⁹ realizat în 2022, de Helpage International, persoanele în vârstă pot avea dificultăți să urce scările, să acceseze băi care nu sunt adaptate nevoilor specifice și să folosească bucătăriile comune aglomerate. Mulți respondenți în vârstă au menționat lipsa resurselor financiare pentru acoperirea chiriei⁵⁰.

Persoanele cu dizabilități. Aproximativ 10% dintre refugiații⁵¹ din Moldova sunt cu nevoi speciale, iar 2% dintre gospodăriile de refugiați au cel puțin un membru al familiei cu nevoi specifice. Refugiații cu nevoi speciale se confruntă cu discriminare și pot fi dependenți de îngrijitorii lor. O evaluare a nevoilor realizată de Keystone Moldova a raportat că peste 60% dintre femeile și bărbații cu dizabilități sunt persoane în vârstă, peste 53% trăiesc în familii gazdă și 28% rămân în centrele de cazare pentru refugiați. În cadrul discuțiilor de grup, participanții au raportat că persoanele cu dizabilități se confruntă cu dificultăți în obținerea recunoașterii oficiale a gradului de invaliditate întrucât nu există un memorandum de înțelegere între Moldova și Ucraina, în acest sens⁵². În contextul stabilirii gradului de dizabilitate sunt divergențe dintre standardele Republicii Moldova și ale Ucrainei privind recunoașterea gradului de dizabilitate și invaliditate. Mulți dintre refugiații care prezintă astfel de documente din Ucraina se confruntă cu o procedură dificilă de recunoaștere a documentelor pe teritoriul Republicii Moldova.

În anul 2023, autoritățile au lansat echipa mobilă în cadrul Inspectoratului General de Migrație care se deplasează la solicitarea refugiaților cu nevoi speciale pentru a oferi servicii privind obținerea protecției temporare. Activitatea echipei mobile din cadrul IGM, este o inițiativă prin care se asigură acomodare rezonabilă pentru grupurile vulnerabile, contribuind și la integrarea refugiaților. Pentru o protecție mai bună a grupurilor vulnerabile sunt necesare mai multe eforturi privind asigurarea incluziunii și integrării grupurilor vulnerabile de refugiați.

Femeile singure, în special cu mulți copii, îndeplinesc roluri multiple, ca îngrijitoare, și persoană care asigură unica sursă de venit în familie, astfel confruntându-se cu vulnerabilități distincte. Din lipsa opțiunilor sau a opțiunilor limitate de îngrijire a copiilor, femeile singure își găsesc mai greu un loc de muncă, întâmpină greutăți în a accesa programe de pregătire pentru angajare, servicii de sănătate mintală și asistență psihosocială.

De asemenea, femeile neînsoțite sunt expuse unor riscuri sporite de protecție și siguranță în tranzit și la sosirea în Moldova, inclusiv exploatarea și abuzul sexual (SEA). Un raport⁵³ realizat de UNHCR, UNFPA și UNICEF a constatat că refugiații/refugiatele duc lipsă de informații despre serviciile specializate privind violența în bază de gen, disponibile în Moldova. Adolescencele duc lipsa de servicii, inclusiv serviciile umanitare de bază, servicii de asistență socială, juridică și accesul la servicii de sănătate, deoarece acest tip de informații au fost furnizate în principal părinților și îngrijitorilor lor⁵⁴.

Femeile singure, femeile cu unul sau mai mulți copii și copiii minori au raportat că s-au confruntat cu situații care le afectează sentimentul de siguranță, cum ar fi hărțuirea verbală, hărțuirea sexuală, discriminarea. Potrivit “raportului privind siguranța împotriva violenței în bază de gen” realizat în august 2022⁵⁵, femeile și fetele refugiate au raportat incidente de hărțuire verbală și discriminare atunci când mergeau pe stradă, la terenurile de joacă, precum și de către unii furnizori de servicii, inclusiv atunci când au solicitat asistență medicală.

Potrivit raportului de evaluare rapidă a riscurilor în domeniul prevenirii fenomenului de violență în bază de gen pentru Moldova⁵⁶, femeile, mamele cu copii, persoanele cu nevoi speciale, sau persoanele din grupul LGBTQIA+ strămutate temporar din Ucraina, sunt în risc iminent de a deveni victime a diverselor forme de violență în bază de gen pe teritoriul RM. Exploatarea, abuzul sexual (SEA) rămân o preocupare, în special pentru refugiații aflați în situații de risc, care se confruntă cu o lipsă de resurse financiare și dificultăți în asigurarea unei locuințe sigure pe termen mediu-lung.

Grupurile vulnerabile de refugiați se confruntă cu numeroase provocări, legate de limbă, recunoașterea competențelor, discriminare, probleme de integrare care sunt deseori diferite față de țara din care aceștia provin. Problemele care ar cauza aceste vulnerabilități sunt insuficiența serviciilor specializate și a infrastructurii de acces (străzi, rampe de acces, mijloace de transport etc.), urmate de stereotipuri, prejudecăți și atitudinea stigmatizată, dar și ignorarea acestor probleme de către sistem. Este important să răspundem prompt la aceste nevoi pentru a înțelege mai bine ce competențe au aceștia și cum îi putem ajuta. Integrarea refugiaților vulnerabili este o provocare mare, dar poate fi transformată într-o resursă, o oportunitate.

Femeile și fetele refugiate au raportat incidente de hărțuire verbală și discriminare atunci când mergeau pe stradă, la terenurile de joacă, precum și de către unii furnizori de servicii, inclusiv atunci când au solicitat asistență medicală.

Pentru a facilita integrarea grupurilor vulnerabile și a preveni discriminarea, încurajăm întreprinderea următoarelor acțiuni:

La adoptarea politicilor ce vizează integrarea refugiaților, este important ca autoritățile Administrației Publice Centrale să țină cont de măsuri speciale de integrare, pentru a acoperi nevoile și drepturile specifice ale grupurilor vulnerabile, precum: copii, femei, romi, persoane cu nevoi speciale și persoanelor în etate ș.a.

Elaborarea de către autorități a politicilor și programelor trebuie să fie întreprinse prin implicarea refugiaților și abordarea nevoilor lor.

Creșterea numărului de mediatori comunitari pentru a transmite mesaje privind necesitatea implicării în procesul educațional și facilitarea accesului la informație pentru romi.

Documentarea cazurilor de discriminare și sancționarea vinovaților.

Este necesară instruirea funcționarilor publici în domeniul drepturilor omului și al refugiaților, pentru a asigura egalitatea și prevenirea discriminării grupurilor vulnerabile.

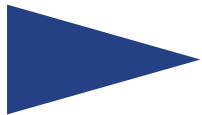
Întreprinderea măsurilor de combatere și monitorizare a discriminării rasiale și xenofobiei, pentru a evita condițiile care duc la marginalizarea socială a grupurilor vulnerabile.

3.3. Formele de protecție juridică

Cetățenii din Ucraina care se află pe teritoriul R. Moldova au mai multe opțiuni pentru a-și legaliza statutul. Legea⁵⁷ spune că azilul este o instituție juridică prin intermediul căreia statul oferă străinului protecție, recunoscându-i statutul de refugiat, acordându-i protecție umanitară, protecție temporară sau azil politic.

Statutul de refugiat se recunoaște la solicitare străinului care, în virtutea unei temeri bine întemeiate că ar putea fi persecutat pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, se află în afara țării a cărei cetățenie o deține și care nu poate sau datorită acestei temeri, nu dorește să se pună sub protecția acelei țări.

Protecția umanitară se acordă străinului care nu îndeplinește condițiile pentru recunoașterea statutului de refugiat, dar în a cărei privință există motive de a crede că la întoarcerea în țara de origine va fi expus unui risc serios și din cauza acestui risc nu poate sau nu dorește să obțină protecția acelei țări.

Azilul politic se acordă în cazuri excepționale persoanelor care au deținut funcții politice, diplomatice sau de interes public în alte state sau în organisme internaționale, persoanelor care au demonstrat un deosebit atașament, respect și interes pentru R. Moldova și altor personalități marcante care sunt persecutate în țara de origine și solicită președintelui R. Moldova acordarea de azil politic.

Protecția temporară este un tip de protecție cu caracter excepțional, menit să asigure, în cazul unui aflux masiv și spontan de persoane strămutate care nu se pot întoarce în țara de origine, protecție imediată și temporară unor astfel de persoane, dacă există riscul că sistemul de azil să nu poată procesa acest flux fără efecte adverse pentru funcționarea sa eficientă, în interesul persoanelor în cauză și al altor persoane care au nevoie de protecție. Protecția temporară se acordă pe o perioadă de un an. În cazul în care motivele de protecție temporară persistă, durata acesteia poate fi prelungită cu 6 luni, pentru maximum un an, dar să nu depășească doi ani.

Pe lângă solicitarea de azil și a unui permis de ședere, o modalitate care ar fi mai eficientă și rapidă este protecția temporară⁵⁸. În acest fel, persoanele din Ucraina vor avea acces la diferite servicii, de la sănătate la educație. Mai mult, legalizarea statutului i-ar scuti de aplicarea sancțiunilor din partea oamenilor legii.

Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea Guvernului⁵⁹ nr. 21/2023 privind acordarea protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina, cu scopul de a contribui la o gestionare mai eficientă a fluxurilor migraționale, legalizarea și monitorizarea refugiaților aflați pe teritoriul țării. În baza acesteia, persoanele care vor solicita protecție temporară vor putea obține un document de identitate, eliberat cu titlu gratuit, pe un termen de un an. La fel, va contribui la asigurarea și garantarea dreptului la nereturnare în țara de origine a persoanelor strămutate din Ucraina, stabilirea expresă a drepturilor la servicii și măsuri de cazare, asistență socială, medicală și de educație, asigurarea protecției împotriva abuzurilor, exploatării și discriminării. Instituirea formei de protecție temporară a oferit un statut juridic mai sigur refugiaților din Ucraina stabiliți în Moldova și a constituit un pas cheie către o mai bună incluziune a acestora.

Pentru refugiații cu nevoi speciale a fost dezvoltată opțiunea privind solicitarea echipei mobile a IGM în procesul de preînregistrare a beneficiarilor de protecție temporară. Totodată, în cadrul activităților de informare și consiliere juridică, Departamentul Drepturilor Omului din cadrul Inițiativei Moldova pentru Pace a recepționat mai multe plângeri din partea refugiaților referitoare la faptul că echipa mobilă din cadrul IGM activează anevoios, refugiații fiind nevoiți să aștepte mult timp serviciile echipei mobile a IGM. Refugiații au motivat faptul că echipa mobilă prioritizează inițial localitățile unde sunt cele mai multe solicitări, iar localitățile unde sunt 1-2 solicitări, refugiații sunt rugați să aștepte. Deși utilizarea eficientă a resurselor este necesară, este important ca refugiații să aibă acces la acest serviciu într-o perioadă de timp rezonabilă, indiferent de numărul de solicitări a echipei mobile făcute dintr-o localitate.

Acțiuni ale autorităților prin care s-au înregistrat regrese în protecția drepturilor refugiaților în Moldova

La data de 10 mai 2023, a fost emisă decizia nr. 68 a Comisiei pentru Situații Excepționale⁶⁰, cu scopul de a încuraja persoanele să obțină statutul de protecție temporară, dar care de fapt limitează refugiații în drepturi. Astfel, începând cu 15 mai 2023, persoanele refugiate din Ucraina care nu au obținut o formă de protecție sau un alt drept de ședere se vor putea afla pe teritoriul Republicii Moldova doar pe o perioadă ce nu depășește 90 de zile. Această decizie a creat o anxietate în rândul comunității de refugiați, deoarece le cerea să obțină un statut juridic până la 13 august 2023 sau riscă să devină nedocumentați în țară. În cazul în care ar fi în afara regimului de ședere legală în țară, refugiații ar pierde accesul la o serie de servicii guvernamentale, și ar deveni mai vulnerabili la riscurile de protecție și la încălcări ale drepturilor lor.

În acest context, mai multe organizații ale societății civile, au emis o declarație publică⁶¹ prin care au atenționat autoritățile asupra faptului că decizia CSE nr. 68 este în detrimentul refugiaților, va spori riscul de sancționare a persoanelor pentru ședere ilegală, doar pentru că nu au reușit să obțină un statut, deși manifestă voință. Iar, în lipsa unui mecanism eficient de gestionare a cazurilor de nerespectare a termenului de 90 zile, se creează premise pentru încălcarea drepturilor la trecerea frontierei. Este bine cunoscut faptul că mulți refugiați ucraineni care locuiesc în Moldova fac scurte călătorii în Ucraina din diverse motive, inclusiv pentru a-și vizita familia, pentru a verifica proprietatea. Mulți refugiați trebuie să călătorească în Ucraina pentru a obține documente de identitate.

Astfel, în conformitate cu HG 21/2023, beneficiarii de protecție temporară care se află în afara Republicii Moldova pentru mai mult de 45 de zile cumulativ, înainte de 1 martie 2024 și vor pierde statutul ca urmare a depășirii limitei de 45 de zile, pot depune din nou o cerere și să solicite reînnoirea statutului.

Avantajele protecției temporare

Persoanele refugiate din Ucraina pot intra fără restricții în Moldova pe termen scurt (până la 90 de zile), și pot apela la două forme de recunoaștere a unui statut protejat în țara noastră: solicitarea azilului sau solicitarea protecției temporare.

Una dintre avantajele protecției temporare, față de solicitarea azilului, este rapiditatea, adică oferirea imediată a unui statut legal refugiaților veniți dintr-o zonă de război. În procedura obișnuită, solicitanții de azil trec printr-o perioadă în care trebuie să demonstreze autorităților că se află cu adevărat în pericol în țara de origine. Această perioadă poate să fie de până la câteva luni, și se poate încheia cu un răspuns negativ.

Mai mult, prin instituirea protecției temporare, persoanele strămutate din Ucraina primesc imediat un statut legal prin care li se recunosc mai multe drepturi și acces la sprijin de bază (adăpost, hrană, transport, educație, sănătate și piața forței de muncă).

Limitările protecției temporare

Potrivit Directivei 2001/55/CE din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, statele membre au posibilitatea să acorde și alte drepturi beneficiarilor protecției temporare în plus, față de pachetul minimal. Prin hotărârea Guvernului nr.21, Moldova a ales să nu facă acest lucru, iar acesta este un dezavantaj al protecției temporare, față de azil, deoarece azilul, este o formă de protecție care oferă toate drepturile pe care le au și cetățenii noștri.

Spre exemplu, protecția temporară nu oferă dreptul universal de a accesa sistemul de servicii sociale, ci doar pentru persoane vulnerabile (minori neînsoțiți, persoane cu dizabilități, persoane vârstnice cu nevoi specifice). Majoritatea beneficiarilor protecției temporare nu beneficiază de protecție socială în Moldova, adică nu primesc diverse tipuri de ajutoare sau alocații pentru copii. Un alt dezavantaj este absența unui program individual de integrare, așa cum se întâmplă în cazul azilului. De asemenea, protecția temporară este acordată pentru o perioadă maximă de doi ani, până la 28 februarie 2025. După această perioadă, refugiații din Ucraina și cei care au beneficiat de protecția temporară vor trece automat la statutul de străini aflați temporar în Moldova pentru o perioadă de până la 90 de zile. În acest statut, este garantat doar accesul la îngrijiri medicale de urgență și doar în cazuri în care le este amenințată viața și în situații extreme. După această perioadă, aceștia trebuie să părăsească Republica Moldova sau să-și legalizeze prezența în alt mod (obținerea statutului de refugiat, dreptul la ședere temporară sau permanentă etc.)

Protecție temporară pe termen scurt, permis de ședere sau azil pe termen mediu/lung

Cetățenii ucraineni au dreptul de a intra liber în Moldova și în țările membre UE, de a rămâne pe teritoriul lor până la 90 de zile, fără alte restricții legale. Ulterior, trebuie fie să plece, fie să solicite prelungirea dreptului de ședere într-o formă sau alta. Ținând cont de avantajele și limitările menționate, protecția temporară rămâne calea cea mai simplă și la îndemână. Este relativ ușor de obținut, oferă un minim ajutor ce poate fi completat cu ajutorul societății civile și acces la piața forței de muncă.

Ulterior, persoanele care doresc să rămână pe termen mediu și lung în Moldova, în funcție de oportunitățile pe care le vor găsi, vor putea, fie să ceară prelungirea dreptului de ședere pentru muncă, fie să solicite azilul. Chiar dacă răspunsul la solicitarea de azil este incert și depinde de evoluția conflictului din Ucraina, cererea nu anulează protecția temporară deja obținută.

Între timp, este necesar ca Moldova să pună în aplicare planurile de integrare pe termen lung aflate în pregătire la nivelul autorităților publice centrale, și chiar să își revizuiască politicile publice în domeniul imigrației, pentru a răspunde nevoilor cu care se confruntă refugiații.

**Pentru a facilita accesul refugiaților la protecție juridică,
încurajăm întreprinderea următoarelor acțiuni:**

Asigurarea accesului refugiaților cu nevoie speciale din regiunea transnistreană la serviciile echipei mobile prin elaborarea de proceduri alternative de înregistrare pentru aceste persoane, cum ar fi înregistrarea la distanță, poate fără capturarea amprentelor digitale.

Examinarea posibilității privind oferirea beneficiarilor protecției temporare a posibilității de a beneficia de protecție socială în Moldova, precum diverse tipuri de ajutoare sau alocații, (alocații pentru copii) în plus, față de pachetul minimal acordat de Guvern.

3.4. Asigurarea accesului la piața muncii

În conformitate cu Dispoziția CES⁶² nr. 68, începând cu 15 mai 2023, ucrainenii nu mai pot lucra legal în Moldova în temeiul regimului de urgență, aceștia trebuie să obțină fie protecție temporară fie un alt statut juridic care le permite dreptul de a munci. La mai bine de un an de la începutul războiului în Ucraina, refugiații sunt supuși unei presiuni sporite de a-și asigura venituri și locuri de muncă durabile în Moldova.

Raportului OIM⁶³ “Accesul refugiaților la piața muncii” realizat în perioada Ianuarie-Martie 2023, a constatat că refugiații din Ucraina care intenționează să rămână în țara de strămutare și care sunt în vârstă de muncă (18-64 de ani) prezintă un nivel ridicat de activitate economică în medie (66%), care este doar puțin mai scăzut decât rata de activitate pe care au avut-o în Ucraina înainte de strămutare (70%).

Analiza datelor colectate de OIM (pe un eșantion de 427 de persoane), indică 51% din refugiați intenționează să rămână în țară. Din aceste persoane aproximativ 25% sunt încadrați în câmpul muncii, aproximativ 25% sunt șomeri iar peste 40% nu sunt în vîrsta de muncă. Femeile reprezintă 68% din eșantion, cu o rată de ocupare a forței de muncă de 66%. Femeile sunt angajate preponderent în următoarele sectoare: sănătate și asistență socială, servicii de cazare și alimentație publică, funcții administrative⁶⁴.

51% din refugiați intenționează să rămână în țară. Din aceste persoane aproximativ 25% sunt încadrați în câmpul muncii, aproximativ 25% sunt șomeri iar peste 40% nu sunt în vîrsta de muncă.

Potrivit evaluării REACH desfășurate în septembrie 2022, în promediu de 27% din populația refugiată se află în căutarea unui loc de muncă⁶⁵, principalele bariere în calea angajării fiind lipsa opțiunilor alternative de îngrijire a copiilor, locuri de muncă puține, lipsa competențelor sau neconcordanța dintre competențe și locurile de muncă disponibile, barierele lingvistice⁶⁶ și insuficiența programelor pentru facilitarea angajării refugiaților.

Cunoașterea completă sau parțială a limbii oficiale a țării gazdă este asociată cu cote mai mari de angajare (71% față de 58% dintre cei care nu cunosc deloc limba locală). Deși există numeroase posibilități de învățare a limbii române în zonele urbane cît și online, refugiaților care locuiesc în regiunile rurale sau refugiații care nu au acces la tehnologii moderne pentru a învăța virtual, nu au acces sau nu sunt informații despre astfel de oportunități.

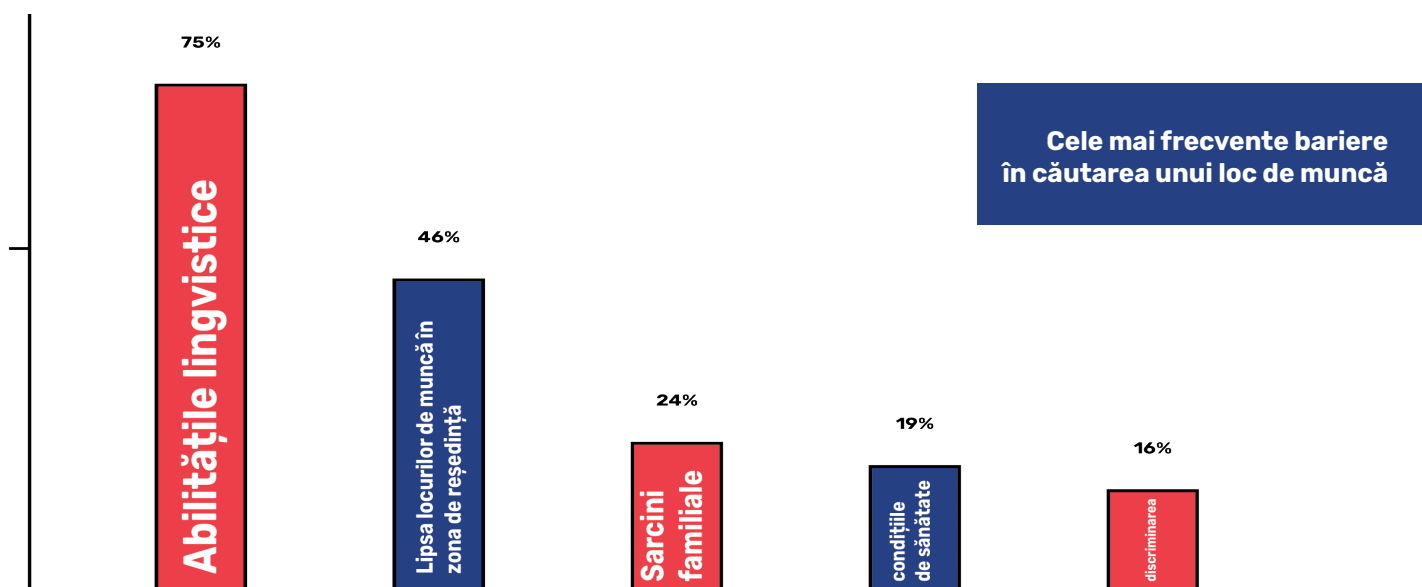
Abilitățile lingvistice sunt de departe cea mai frecventă barieră în căutarea unui loc de muncă, raportată de trei sferturi dintre respondenți în căutarea unui loc de muncă. Alte bariere frecvent menționate sunt lipsa locurilor de muncă în zona de reședință (46%), reconcilierea dificilă a sarcinilor familiale și aranjamentele de muncă (24%), condițiile de sănătate (19%) și discriminarea (16%)⁶⁷.

Nivelul de educație marchează o diferență în ceea ce privește tipul de ocupație și sectoare între cei care au un loc de muncă la momentul interviului, deși nu este direct asociat cu o rată de ocupare mai mare sau mai mică în medie.

La fel, o mare parte din refugiați au fost nevoiți să se angajeze la un loc de muncă care nu corespunde calificărilor sale și experienței de muncă obținute în țara de origine. Evaluarea participativă a UNHCR din 2023 a constatat că 5% dintre respondenți au putut să se angajeze oficial conform calificărilor și experienței profesionale, în timp ce marea majoritate lucrează neoficial⁶⁸. Același raport notează că incertitudinea războiului și statutul juridic nesigur în Republica Moldova îngreunează planificarea pe termen lung pentru refugiați, inclusiv accesul la un loc de muncă. Iar evaluarea efectuată de REACH, din ianuarie 2023 arată că doar 23% dintre respondenți au activități formale generatoare de venituri, angajare sau afaceri⁶⁹. Suportul financiar lunar oferit prin programul UNHCR Cash Assistance în suma de 2200 lei lunar este sursa principală de venit pentru majoritatea refugiaților. Suma respectivă nu acoperă necesitățile minime de existență.

În același timp, o evaluare rapidă a necesităților tinerilor refugiați în Moldova⁷⁰, a constatat că în timp ce 30% de tineri sunt angajați în câmpul muncii sau desfășoară activități de liberi profesioniști, marea majoritate a tinerilor, în proporție de 66%, nu au o ocupație/loc de muncă. Doar o mică parte dintre respondenți (4%), activează ca antreprenori sau intenționează să înceapă o activitate de antreprenariat.

Rata scăzută de înscriere a copiilor în școli și grădinițe cât și lipsa altor servicii de îngrijire a copiilor fac mai dificilă găsirea unui loc de muncă pentru mamele refugiate. O altă provocare pentru femeile rom în încadrarea în câmpul muncii este rata înaltă de analfabestism. UNHCR raportează că unele femei de etnie romă au reușit să găsească un loc de muncă sezonier, însă angajarea în acest timp de muncă este mai dificilă în timpul iernii⁷¹.

5% dintre respondenți au putut să se angajeze oficial conform calificărilor și experienței profesionale, în timp ce marea majoritate lucrează neoficial.

Această analiză privind încadrarea în câmpul muncii a persoanelor refugiate trebuie văzută în contextul economic al țării. Piața muncii în Republica Moldova este limitată, oferind puține oportunități de angajare. Astfel încadrarea în câmpul muncii este o provocare pentru refugiați, cât și pentru cetățenii Republicii Moldova. Pe de altă parte, refugiații care au statut de protecție temporară nu beneficiază ca și cetățenii moldoveni de măsuri de stimulare a inserției pe piața forței de muncă, în condițiile prevăzute de legea nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj⁷².

Rata generală a șomajului a crescut ca rezultat a crizelor multiple cu care se confruntă Republica Moldova, ceea ce face mult mai dificilă găsirea unui loc de muncă, mai ales în zonele rurale ale Moldovei. În timp ce îngrijirea copiilor este văzută ca o barieră pentru accesul femeilor pe piața muncii atât pentru femeile din Republica Moldova, cât și pentru cele refugiate. Mai mult, diviziunile de gen ale muncii în ambele grupuri duc la discriminarea în accesul la muncă: bărbații având o probabilitate mai mare de a lucra în sectoarele construcțiilor, agriculturii. Totodată, refugiații se confruntă cu bariere și provocări specifice precum: pierderea documentelor de identitate și a certificatelor de calificare, nesiguranță și anxietate în legătură cu separarea de familie, perioada lungă de inactivitate petrecută în cadrul sistemului de azil și rețele sociale limitate, dificultatea de a deschide un cont bancar.

Salariile sunt în general mici, iar refugiații trebuie să facă față costurilor înalte. În contextul, salariului mediu lunar pe economie pentru anul 2022⁷³, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 458 din 29.12.2021, prognozat pentru anul 2022, constituie 9900 lei. Mai mult, un sondaj REACH privind costul vieții, realizat în ianuarie 2023, a constatat că criza economică din Moldova a avut un impact asupra ratelor șomajului, afectând atât refugiații, cât și comunitățile gazdă. De exemplu, trei sferturi dintre respondenți, în cea mai mare parte din raioanele Nisporeni și Sângerei, au declarat că nu lucrează din cauza: lipsei oportunităților de angajare, lipsei de îngrijire a copiilor, dizabilităților sau barierelor lingvistice⁷⁴.

Studiul a constatat că încadrarea în câmpul muncii a persoanelor refugiate trebuie văzută în contextul economic și laboral al țării, astfel rata șomajului a crescut preponderent în perioada anului 2022-2023.

Cu scopul îmbunătățirii accesului refugiaților pe piața forței de muncă, încurajăm implementarea următoarelor măsuri:

Pentru a integra laboral, persoanele refugiate cu un nivel scăzut de calificare, se recomandă furnizarea programelor de formare profesională și consiliere.

Asigurarea accesului la cursurile de limba română gratuite, ar trebui luată în considerare ca o modalitate de îmbunătățire a accesului refugiaților la piața forței de muncă.

O atenție deosebită ar trebui acordată creșterii gradului de participare a femeilor la programele de angajare prin intermediul: informărilor despre dreptul la muncă și la asigurări sociale, asistență privind dificultățile în îngrijirea copiilor.

Furnizarea de programe de îngrijire a copiilor (în special pentru copii sub vârsta de 3 ani), care să permită participarea femeilor la cursuri de limba română și formare profesională. Aceste programe se pot organiza cu ajutorul voluntarilor și a ONG-urilor care lucrează cu copii.

Includerea persoanelor care au statut de protecție temporară printre beneficiarii măsurilor de stimulare a inserției pe piața forței de muncă, prin operarea modificărilor la legea nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj.

Dezvoltarea programelor de abilitare economică atât pentru refugiați cât și pentru cetățenii Republicii Moldova.

Dezvoltarea de programe de sprijin a antreprenoriatului și folosirea programelor operaționale pentru a răspunde nevoilor refugiaților.

3.5. Accesul la educație

Educația este un instrument important de adaptare și integrare socială. Educația promovează dezvoltarea individuală a refugiaților, îmbunătățind în același timp șansele acestora de a contribui la societatea gazdă prin angajare. Pentru integrarea copiilor refugiați în instituțiile de învățământ din Moldova, Ministerul Educației și Cercetării a elaborat cadrul de reglementare⁷⁵ a modului de școlarizare a copiilor refugiați și a dispus ca instituțiile de învățământ general din țara noastră să ofere oportunități pentru toți copiii din familiile refugiate de a participa la procesul educațional.

Ministerul Educației și Cercetării oferă câteva opțiuni de școlarizare a copiilor refugiați din Ucraina, precum, posibilitatea să asiste la lecțiile în regim online organizate de instituțiile de învățământ la care au studiat în Ucraina, să acceseze platformele și resursele educaționale create și coordonate cu Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina.

Cu toate acestea, încă persistă multe provocări în legătură cu refugiații ucraineni, acestea includ dificultățile de adaptare în sistemul de învățământ moldovenesc, sistemele educaționale suprasolicitate, necesitatea activităților extracurriculare, precum și instruirea cadrelor didactice pentru a face față nevoilor specifice ale acestor copii. Una dintre cele mai mari probleme este numărul mic de copii ucraineni înscriși în școlile moldovenești⁷⁶.

Potrivit datelor furnizate de Ministerul Educației și Cercetării în luna aprilie 2023, din numărul total de copii ucraineni (47 550 de copii) aflați în Moldova, doar aproximativ 4% (1 847 de copii) sunt înscriși oficial în școlile din Moldova⁷⁷. Una din provocările legate de integrarea în școlile naționale fiind predarea în limba română.

Restul copiilor ucraineni au acces la educație în principal prin intermediul școlarizării online oferite de platforma Ministerului Ucrainean al Educației. Însă, aproximativ jumătate dintre profesorii ucraineni au raportat scăderea abilităților elevilor în ceea ce privește limba, cititul și matematica, iar aceștia au pierdut sentimentul de siguranță și prietenii pe care școala le poate oferi celor care îndură războiul⁷⁸.

Potrivit datelor furnizate de Ministerul Educației și Cercetării în luna aprilie 2023, din numărul total de copii ucraineni (47 550 de copii) aflați în Moldova, doar aproximativ 4% (1 847 de copii) sunt înscriși oficial în școlile din Moldova.

Educația este un drept fundamental și este unul de o importanță majoră pentru dezvoltarea personală și socială a copiilor. Educația joacă un rol crucial în reconstruirea vieții refugiaților și în promovarea incluziunii sociale.

Având în vedere că nu toți refugiații din Ucraina, au un statut legal oferit în conformitate cu prevederile Legii nr. 270/2008 privind azilul⁷⁹ în Republica Moldova, copiii acestora pot frecventa instituțiile de învățământ în calitate de audient, ceea ce nu corespunde standardelor educaționale prevăzute de Codul Educației și nu permite obținerea unui document de studii⁸⁰. Prin urmare, se constată o limitare nejustificată a dreptului la educație și respectiv o încălcare a dreptului copilului la educație. Însă, obținerea statutului de protecție temporară, este o modalitate de asigurare a respectării dreptului la educație pentru copii refugiați. Ministerul Educației a subliniat⁸¹ că vor fi eliminate unele restricții cu privire la statutul de protecție temporară pentru refugiații ucraineni, iar singura provocare pentru aceștia rămâne a fi bariera lingvistică.

Totodată, accesul la învățământ superior pentru tinerii refugiați nu prevede anumite facilități similare tinerilor din familii social vulnerabile, refugiații pot avea acces la învățământ superior doar contra plată.

Este esențial să recunoaștem și să înțelegem situația refugiaților și să ne concentrăm pe soluționarea problemelor cu care se confruntă, în special în domeniul educației. Educația este un drept fundamental și este unul de o importanță majoră pentru dezvoltarea personală și socială a copiilor. Educația joacă un rol crucial în reconstruirea vieții refugiaților și în promovarea incluziunii sociale. Prin educație, copiii refugiați pot dobândi cunoștințele și abilitățile necesare pentru a se integra în societate și pentru a-și construi un viitor mai bun. În același timp, educația poate ajuta la combaterea stigmatizării și discriminării și poate promova înțelegerea și respectul reciproc.

Cu scopul îmbunătățirii accesului refugiaților la educație, încurajăm implementarea următoarelor măsuri:

Organizarea campaniilor de sensibilizare adresate cadrelor didactice și părinților pentru a oferi informații referitoare la situația refugiaților și pentru a spori nivelul de integrare a copiilor refugiați în școli.

Școlile în care sunt înscriși copii refugiați ar trebui să beneficieze de un consilier sau profesor de sprijin care să ofere informații, consiliere și sprijin copiilor refugiați și părinților lor.

Psihologii școlari ar trebui să se implice activ în acordarea de sprijin copiilor refugiați în vederea integrării în mediul școlar.

Scutirea tinerilor refugiați de la plata taxelor de școlarizare pentru studiile universitare.

Organizarea campaniilor de informare pentru refugiați referitor la avantajele și dezavantajele procesului educațional în format fizic și online, precum și facilitarea înscrierii copiilor ucraineni în școlile din Republica Moldova.

3.6. Accesul la locuințe.

A avea adăpost este o necesitate și un drept al omului, iar condițiile de trai au o mare influență asupra stării de sănătate și a capacității de integrare a refugiaților. În timp ce unii refugiați au posibilitatea să stea cu rudele, alții au provocări să găsească o locuință din cauza chiriilor costisitoare⁸².

Datele arată că 50% dintre respondenții refugiați locuiesc în locuințe închiriate, iar 35% locuiesc cu familia sau prieteni⁸³. Majoritatea locuiesc în zonele urbane ale Moldovei⁸⁴. Sunt mai mulți factori care explică de ce refugiații locuiesc preponderent în zonele urbane, printre care oportunități mai bune de angajare, școlarizare cât și condiții de trai mai bune⁸⁵. Condițiile de viață în zonele urbane și rurale ale Moldovei diferă. În mare parte, zonele rurale au acces limitat la servicii de apă și canalizare, cât și alte comodități de bază disponibile în zonele urbane.

Refugiații care locuiesc în centrele de plasament temporar pentru refugiați (CTPR) sunt cei mai vulnerabili, neavând venituri pentru a închiria o locuință.

Refugiații care locuiesc în centrele de plasament temporar pentru refugiați (CTPR) sunt cei mai vulnerabili, neavând venituri pentru a închiria o locuință. Deși, cadrul legal de organizare și funcționare a centrelor de plasament temporar a fost stabilit, totuși în practică multe centre de plasament au fost deschise în baza demersurilor adresate direct către Agenția Națională de Asistență Socială (ANAS), fără înștiințarea structurilor teritoriale de asistență socială, așa cum prevede procedura⁸⁶.

Unele centre activează fără a solicita de la autorități, permisiunea de creare a acestora. Centrele neaprobată nu activează în baza unui regulament care include anumite standarde de activitate, precum și, nu oferă un mecanism clar și sigur privind traiul persoanelor în aceste centre. Or, autorizarea unui centru oferă o mai bună siguranță din perspectiva protecției și exercitării drepturilor persoanelor cazate în centre (de la condiții de cazare la realizarea altor drepturi)⁸⁷.

Calitatea serviciilor în centrele de plasament variază în funcție de locație. În cadrul vizitelor de monitorizare ale Avocatului Poporului s-a constatat că în unele regiuni, managerii centrelor de plasament temporar încearcă să facă disponibile mai multe servicii și să îmbunătățească condițiile de trai, prin solicitarea de finanțare externă. În același timp în alte regiuni, autoritățile locale au refuzat să coopereze și au sabotat procese pentru a închide centrele de cazare pentru refugiați⁸⁸.

Datele arată că 50% dintre respondenții refugiați locuiesc în locuințe închiriate, iar 35% locuiesc cu familia sau prieteni.

Pe lângă faptul că multe centre de plasament nu corespund nevoilor refugiaților, integrarea acestora în societate este complicată, atât timp cât aceștia se află într-un centru de plasament.

Deși în prezent centrele pentru refugiați oferă condiții „de bază” de comoditate, în cadrul vizitelor la 19 centre de către echipa mobilă din cadrul Departamentului Drepturilor Omului a Inițiativei Moldova pentru Pace, s-a constatat că persoanele cu dizabilități, persoanele în etate și copiii întâmpină dificultăți de accesibilitate fizică, acces limitat la duș și dificultăți de folosire a transportului public în regiunea unde sunt localizate centrele de plasament.

Potrivit, evaluării efectuate de ANAS privind necesitățile lunare ale centrelor de plasament temporar pentru refugiați (CPTR), în luna iunie 2023, 4% din refugiații plasați în centrele temporare pentru refugiați sunt persoane cu nevoi speciale⁸⁹. În același timp, clădirile CPTR nu sunt accesibile persoanelor cu dizabilități, nu sunt amplasate astfel încât să ofere acces liber la transport public, servicii comunitare, educație, angajare, servicii medicale etc.

Rapoartele Avocatului Poporului din Republica Moldova au evidențiat cazuri de răspuns segregat față de refugiații romi, care erau direcționați către centre de plasament separat, cu standarde mai scăzute și servicii mai slabe⁹⁰. Mai mult, în urma vizitelor de monitorizare, Oficiul Avocatul Poporului a sesizat despre lipsa blocurilor sanitare separate pentru bărbați și femei, în mai multe centre de plasament temporar⁹¹.

În centrele de plasament persoanele sunt cazate în încăperi în funcție de sex, cu excepția membrilor unei familii sau a cuplurilor declarate, care se cazează în aceeași încăpere. O situație particulară reprezintă familiile rome pentru care familia nu se rezumă la familia nucleară, dar include familia extinsă, și, prin urmare, persoanele de etnie romă care formează o familie extinsă deseori solicită să fie cazate în aceeași încăpere. De cele mai multe ori, solicitările de cazare într-o încăpere a familiilor rome sunt desconsiderate și ignorate, pe motiv de lipsă a încăperilor cu capacitate mare de cazare⁹².

Pe lângă faptul că multe centre de plasament nu corespund nevoilor refugiaților, integrarea acestora în societate este complicată, atât timp cât aceștia se află într-un centru de plasament. Deoarece centrele de plasament au fost create în situații de criză și nu oferă soluții pentru integrarea pe termen lung a refugiaților, este evidentă necesitate unor soluții alternative pentru a asigura dreptul la un adăpost decent pentru aceste persoane.

4%
din refugiații
plasați în
centrele
temporare
pentru refugiați
sunt persoane
cu nevoi
speciale.

Cu scopul îmbunătățirii accesului refugiaților la locuințe, încurajăm implementarea următoarelor măsuri:

- Îmbunătățirea condițiilor din centrele de cazare, trebuie să reprezinte o prioritate permanentă pentru autorități, inclusiv prin efectuarea unor renovări periodice și adaptate persoanelor cu nevoi speciale.
- Acordarea suportului financiar și de altă natură orientat spre facilitarea accesului la locuințe.
- Autoritățile trebuie să întreprindă acțiuni pentru a preveni discriminarea și să monitorizeze centrele unde sunt incidente de hărțuire rasială.
- Autoritățile vizate în managementul centrelor de plasament trebuie să asigure oportunități egale în plasament pentru toți, inclusiv minorităților etnice.

3.7. Accesul la informație a refugiaților.

Accesibilitatea informațională se referă la disponibilitatea informației privind serviciile de asistență și protecție necesare refugiaților pentru a se integra în Moldova. Aceasta include dreptul de a căuta, primi și distribui informații și idei referitoare la integrarea în țara noastră.

Accesul la informație și comunicarea are un rol important pentru integrarea persoanelor refugiate. Din februarie 2022, au existat o multitudine de inițiative pentru a oferi refugiaților ucraineni informații, fiind create canale de comunicare și conectivitate digitală. Pentru a putea răspunde la nevoile informaționale ale persoanelor strămutate, în Republica Moldova a fost creat site-ul dopomoga.gov.md, s-a instituit Linia verde (0 800 800 11), dar și Linia fierbinte a Biroului Migrație și Azil (BMA) (0 800 015 27), care oferă servicii de informare⁹³.

Refugiații care au ajuns în Moldova au primit cartele SIM, oferindu-li-se acces rapid la rețelele locale de telefonie mobilă pentru a accesa informații vitale, pentru a lua legătura cu familia și pentru a-și planifica următorii pași. Centrele de cazare pentru refugiați au fost rapid echipate cu Wi-fi, iar mai multe organizații neguvernamentale și inițiative s-au mobilizat pe rețelele de socializare pentru a răspunde nevoilor de informare și pentru a furniza informații urgente online.

Potrivit raportului „Evaluarea nevoilor de bază a refugiaților din municipiul Chișinău și raionul Ștefan Vodă” din ianuarie 2023, 89% dintre gospodăriile de refugiați au acces la informații despre serviciile umanitare. Principalele surse de informații printre refugiați sunt rețelele de socializare, rudele, vecinii sau prietenii și întâlnirile comunitare⁹⁴.

Printre necesitățile informaționale de bază a refugiaților sunt informații despre accesul la asistență medicală, sprijinul financiar și umanitar, cât și despre evoluții la nivel național în Ucraina și Moldova⁹⁵. Oficiul Avocatului Poporului a constatat că 20% dintre respondenții gospodăriilor de refugiați au raportat că nu știu unde și cum să acceseze serviciile de bază (asistență medicală, educație, consiliere juridică). Accesul la protecție fiind cel mai puțin cunoscut, astfel încât niciunul dintre respondenții gospodăriei nu știa cum să acceseze serviciile de protecție a copilului și violenței față de femei. La fel, este limitată informația despre îngrijirea copiilor, accesul la asistența medicală reproductivă, maternă și a nou-născuților.⁹⁶

Pentru a răspunde la nevoile informaționale ale persoanelor strămutate:

**site-ul dopomoga.gov.md,
Linia verde (0 800 800 11),
Linia fierbinte BMA (0 800 015 27)**

Circa 30% dintre romi nu pot găsi deloc informație în limba maternă, 39% o găsesc greu și doar 22% dintre ei susțin că identifică ușor sau foarte ușor astfel de informații.

Cei care locuiesc în zonele rurale și în afara CPTR au mai puțin acces la informații veridice și actualizate. La fel, evaluarea participativă a UNHCR a constatat că femeile rome au acces la informații de la mediatorii comunitari, mai degrabă decât resursele digitale de informații, din cauza nivelului scăzut de alfabetizare, a lipsei dispozitivelor și bariere lingvistice⁹⁷.

Accesul la informații într-un format accesibil de către persoanele cu dizabilități (de exemplu, deficiențe de vedere) a fost de asemenea identificat ca o provocare. Informații despre drepturile lor în Moldova, statutul lor juridic și perspectiva lor de a rămâne în Moldova, sunt unele din provocările de ordin informațional cu care se confruntă refugiații din comunitățile vulnerabile⁹⁸.

Refugiații romi continuă să se confrunte cu bariere semnificative în calea accesului la informațiile necesare⁹⁹ pentru a lua decizii pentru ei și familiile lor și pentru a obține serviciile necesare. Printre bariere se numără o neîncredere adânc înrădăcinată în figurile de autoritate (în special în Guvern), un acces slab la educație și un nivel de alfabetizare mai scăzut decât în cazul altor grupuri de refugiați¹⁰⁰. Circa 30% dintre romi nu pot găsi deloc informație în limba maternă, 39% o găsesc greu și doar 22% dintre ei susțin că identifică ușor sau foarte ușor astfel de informații.¹⁰¹ Concluziile aparțin unui studiu realizat de Centrul pentru Jurnalism Independent, intitulat „Grupurile vulnerabile și/sau marginalizate în raport cu mass-media: acces, consum și alfabetizare media”.¹⁰²

Membrii comunității de refugiați romi, în comparație cu ceilalți refugiați din Ucraina, au dificultăți de alfabetizare. Femeile, persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități au o dificultate mai mare să citească și să scrie. Acest lucru le limitează accesul la informații tipărite și online despre serviciile disponibile, precum și accesul la mecanismele de feedback și de reclamații.

Dezinformarea este o altă provocare în rândul refugiaților, în special cu privire la statutul lor, opțiunile de cazare și oportunitățile de angajare și protecție. Spre exemplu, mulți refugiați refuzau inițial să obțină statutul de protecție temporară, fiind dezinformați precum că nu vor putea călători peste hotare.

Prin creșterea accesului la informare mai participative, adaptate la preferințele refugiaților, furnizorii de servicii pot alinia mai bine serviciile la nevoile refugiaților și, în cele din urmă, se pot implica mai bine în comunitățile pe care speră să le ajute. Accesul la informații actualizate, verificate și relevante în situații de criză este un drept al omului și poate fi considerat un serviciu care salvează vieți. În timp ce platformele digitale de comunicare și informare a însemnat că informațiile sunt mai accesibile ca niciodată însă unele grupuri vulnerabile de refugiați se confruntă cu provocări în acces la informație.

Cu scopul îmbunătățirii accesului refugiaților la informație, încurajăm implementarea următoarelor măsuri:

Tipărirea materialelor informative să fie realizată în mai multe limbi și să fie distribuite utilizând canale diferențiate, în funcție de specificul fiecărei comunități și grup de refugiați.

Intensificarea eforturilor pentru asigurarea schimbului de informații cu privire la legislația în domeniul integrării străinilor, atât între instituțiile publice din domeniu, cât și între instituții și beneficiari.

Activitățile de informare privind drepturile refugiaților, forme de protecție, serviciile de protecție și integrarea etc, trebuie oferite într-un mod ușor de înțeles și accesibil din punct de vedere lingvistic pentru refugiați.

Oferirea informației cu accent pe nevoi diverse. Persoanele în etate și cu nevoi specifice de informare nu simt că informațiile disponibile în prezent iau în considerare și nevoile lor. Trebuie luată în considerare și posibilitatea creării de platforme și informații concepute special pentru grupurile vulnerabile, precum persoanele în etate, romii și pentru persoanele cu dizabilități.

Prezentarea informațiilor în formate diferite (audio, video infografice, față în față, online) pentru a ajunge la o audiență cât mai mare și oferirea de informații referitoare la nevoile individuale ale grupurilor vulnerabile ar putea mări impactul, acceptarea și folosirea lor.

Implicarea instituțiilor media. Pentru a răspunde eficient la nevoile variate de informare ale refugiaților și la informațiile greșite care pot circula într-o comunitate, organizațiile media care creează conținut în limba ucraineană și rusă trebuie să fie implicate activ.

Oferirea accesului la informație privind perspectivele de viitor. Autoritățile guvernamentale și furnizorii de servicii umanitare pot să nu știe cu exactitate cât timp vor mai fi finanțate sau disponibile serviciile pentru refugiați.

3.8. Acces la servicii medicale

În conformitate cu definiția Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), sănătatea este “aceea stare de bine fizic, mental și social și nu pur și simplu absența bolii sau a infirmității.”¹⁰³ În R. Moldova, persoanele refugiate pot beneficia gratuit de asistență medicală primară și urgentă, necesitățile imediate de sănătate fiind asigurate. Refugiații care au obținut statutul de protecție temporară au acces gratuit la asistență medicală urgentă, asistență medicală primară și la examenul medical din motive de sănătate publică¹⁰⁴. Gratuite sunt și serviciile medicale prestate copiilor (0-18 ani), serviciile de dializă și serviciile medicale de urgență spitalicești pentru femeile cu vârste între 18 și 55 de ani¹⁰⁵.

Cheltuielile pentru serviciile medicale oferite refugiaților ucraineni sunt acoperite de trei organizații internaționale, care au încheiat acorduri de colaborare cu Compania Națională de Asigurări în Medicină¹⁰⁶. Aceste acorduri însă nu previn situațiile de discriminare din instituțiile medicale. Unor refugiați li se reproșa că nu s-au tratat în Ucraina la timpul potrivit și că au venit în Moldova să se trateze din contul statului. În același timp, pentru o investigație medicală gratuită, trebuie să aștepte săptămâni la rând dacă vin în baza programării. Iar, dacă serviciile medicale sunt contra cost, pot beneficia imediat. Acest tratament diferențiat nu e o noutate pentru noi, care ne-am obișnuit cu ideea că dacă ai bani, ai acces ușor la servicii medicale¹⁰⁷.

Implementarea protecției temporare în martie 2023, a dus la condiționarea accesului la serviciile medicale primare pentru persoanele refugiate. Beneficiarii de protecție temporară au dreptul de a solicita servicii medicale primare gratuite, în timp ce cei fără un statut legal de refugiat pot accesa doar asistența medicală de urgență.

Procesul de obținere a documentelor pentru protecția temporară este adesea încet și poate dura până la o lună, ceea ce înseamnă că solicitanții se pot afla în imposibilitatea de a accesa servicii medicale primare în această perioadă. La fel, în perioada așteptării deciziei privind protecția temporară, persoanele refugiate nu pot obține polița de asigurare. De asemenea, până când nu primesc statutul, majoritatea serviciilor medicale, cu excepția celor de urgență medico-chirurgicale, trebuie plătite.

Procesul de obținere a documentelor pentru protecția temporară este adesea încet și poate dura până la o lună, ceea ce înseamnă că solicitanții se pot afla în imposibilitatea de a accesa servicii medicale primare în această perioadă.

Persoanele refugiate cu dizabilități au acces redus la serviciile medicale de care au nevoie și duc lipsă de infrastructură necesară pentru a-și exercita dreptul de servicii în mod corespunzător.

Accesul la asistență medicală devine o provocare¹⁰⁸ pentru multe persoane refugiate. Printre barierele sau dificultățile în accesarea asistenței medicale se includ : bariere lingvistice, lipsa de informații cu privire la modul de accesare la serviciilor, tipurile de servicii disponibile. Refugiații ucraineni cu statut de protecție temporară întâmpină dificultăți în accesarea serviciilor medicale de specialitate, care deseori se efectuează contra cost. Această situație ridică multe întrebări cu privire la accesibilitatea serviciilor medicale pentru toate categoriile de refugiați.

Din cauza lipsei unor proceduri de identificare sistematică, persoanele cu nevoi speciale se confruntă cu obstacole mai mari în accesul la drepturi¹⁰⁹. Unele patologii necesită tratamente îndelungate și o monitorizare medicală adecvată (ex. diabet, artrită, hipertensiune arterială). Incapacitatea de a asigura tratament medical persoanelor cu patologii poate fi considerată încălcarea gravă a dreptului la sănătate.

Consultații medicale la domiciliu nu sunt disponibile pentru persoanele cu dizabilități care nu pot călători la instituțiile medicale. Absența acestui serviciu poate face ca aceste persoane să nu primească îngrijirea de care au nevoie. Astfel, persoanele refugiate cu dizabilități au acces redus la serviciile medicale de care au nevoie și duc lipsă de infrastructură necesară pentru a-și exercita dreptul de servicii în mod corespunzător.

În cadrul vizitelor de monitorizare efectuate de către Avocatul Poporului s-a constatat că majoritatea centrelor de plasament monitorizate, nu dispun de puncte medicale în incinta acestora. La necesitate, persoanele se adresează la Instituțiile Medico-Sanitare Publice Teritoriale, pentru a beneficia de asistență medicală primară și specializată de ambulatoriu¹¹⁰.

Accesibilitatea medicamentelor gratuite este redusă, unii au beneficiat de suport din partea organizațiilor neguvernamentale iar unii refugiați trebuie să suporte costuri suplimentare pentru a le procura.

Accesul la medicamente și serviciile medicale este o problemă stringentă cu care se confruntă persoanele cu dizabilități și persoanele în etate refugiate din Ucraina. Mecanismul actual de compensare a costurilor suportate de prestatorii de servicii medicale pentru refugiați nu acoperă toate necesitățile acestora. Astfel, serviciile de asistență pentru refugiații cu dizabilități trebuie să acopere inclusiv transportul accesibil, echipamente asistive și de mobilitate, încălțăminte ortopedică, servicii de suport și alte tipuri de servicii de asistență socială și suport în comunitate.

Domeniul medical și accesul la serviciile medicale asigurate este domeniul în care sunt necesare reforme urgente pentru a răspunde eficient la nevoile refugiaților.

Refugiații se confruntă cu o întârziere semnificativă în programarea la medicul de familie, în accesarea consultației unui medic specialist, în asigurarea cu medicamente gratuite și în realizarea unor investigații cu echipament medical și în cazul internării în staționar. Această întârziere a consultațiilor la medicii specialiști și a investigațiilor este motiv pentru care unii refugiați aleg să plătească pentru investigații medicale.

În același timp, se atestă un tratament diferențiat față de refugiații care beneficiază de servicii medicale contra plată și față de cei care beneficiază de acest serviciu asigurat din contul statului. Astfel, refugiații care accesează servicii medicale contra plată beneficiază imediat de acest serviciu, însă refugiații care au acces la servicii medicale asigurate de stat sunt nevoiți să aștepte câteva săptămâni¹¹¹. Tratatamentul diferențiat în acces la servicii medicale sunt provocările sistemului medical care există de mulți ani în Moldova.

Serviciile de consiliere psihologică și sănătate mintală sunt disponibile prin actori guvernamentali (centre de sănătate mintală, instituții medicale), prestatori privați și organizații neguvernamentale. Aceste servicii sunt oferite în centrele de plasament și, la solicitare, în sediul instituțiilor medicale. Cu toate acestea, încă lipsește un mecanism eficient de identificare și referire a persoanelor refugiate cu probleme de sănătate mintală. În acest sens, Regulamentul nr.63/2023 stabilește¹¹² prestarea unor servicii socio-medicale pentru beneficiarii cazați doar la solicitare. În practică se observă situații, când neacordarea unor astfel de servicii pot crea dificultăți în comunicarea interpersonală a beneficiarilor cazați, care poate conduce la neînțelegeri, conflicte sau chiar comportamente violente.

În context, autoritățile au întreprins măsuri pentru a asigura accesul refugiaților la cazare, alimente, asistență financiară, protecție socială și nevoi de bază. Cu toate acestea, în multe domenii mai sunt lucruri care nu funcționează sau care necesită ajustări ori îmbunătățiri, iar domeniul medical și accesul la serviciile medicale asigurate este domeniul în care sunt necesare reforme urgente pentru a răspunde eficient la nevoile refugiaților.

Cu scopul îmbunătățirii accesului refugiaților la asistență medicală, încurajăm implementarea următoarelor măsuri:

Stabilirea parteneriatelor între instituțiile publice, ONG-uri și furnizorii de servicii medicale pentru identificarea și implementarea celor mai bune practici în furnizarea de asistență medicală refugiaților.

Dezvoltarea mecanismelor de acces la servicii medicale pentru persoanele cu dizabilități, servicii de reabilitare, servicii paliative și geriatrice trebuie să fie o prioritate.

Lărgirea spectrului de servicii medicale pentru refugiați și includerea acestora în asistența de dezvoltare și umanitară trebuie să fie luate în considerare.

Instituirea unui mecanism de monitorizare a serviciilor medicale esențiale și a calității acestora oferite refugiaților, inclusiv din perspectiva nediscriminării, cu asigurarea transparenței informației prin plasarea rapoartelor pe site-ul Ministerului Sănătății și al altor instituții publice.

Dezvoltarea mecanismelor de acces al persoanelor refugiate cu dizabilități la servicii de reabilitare, servicii paliative și geriatrice, pentru a asigura îngrijirea adecvată a tuturor grupurilor vulnerabile din comunitatea refugiaților.

CONCLUZII

Odată cu invazia pe scară largă a Ucrainei, Republica Moldova a devenit un adăpost și o țară de tranzit pentru un număr mare de refugiați din țara vecină. A fost pentru prima dată când Republica Moldova a gestionat un număr atât de mare de refugiați.

Criza refugiaților a servit drept test a sistemului național de migrație și azil, generând reevaluarea sistemului, a proceselor de implementare a politicilor în domeniul migrației și azilului, de gestionare a fenomenului migrației, care s-a materializat și în reorganizarea instituțională a autorității competente pentru străini – Biroul Migrație și Azil - în Inspectoratul General pentru Migrație.

Ministerul Muncii și Protecției Sociale a avut un rol activ în gestionarea crizei și a depus eforturi pentru ca persoanele refugiate să beneficieze de protecție socială. Prioritar, au fost întreprinse măsuri pentru a oferi un loc de trai persoanelor refugiate și aprovizionarea lor constantă cu produse alimentare și articole de primă necesitate.

În același timp, lipsa de experiență în gestionarea unei situații de criză de acest gen a agravat anumite aspecte problematice ale protecției drepturilor omului în gestionarea crizei refugiaților. Au ieșit în prim plan problemele gestionării fluxului de refugiați și elaborării unui mecanism adecvat pentru reglementarea crizei în continuă creștere și acordarea serviciilor de asistență și protecție cetățenilor ucraineni.

Protecția grupurilor vulnerabile de refugiați

Constatările studiului au arătat că grupurile vulnerabile care s-au refugiat în Moldova au cele mai mari provocări în acces la servicii de asistență, protecție și se confruntă cu discriminare. În acest sens, rapoartele Oficiului Avocatului Poporului evidențiază un șir de probleme privind răspunsul statului la criza refugiaților, de la lipsa de planificare pe termen lung pînă la insuficiența acțiunilor pentru prevenirea discriminării grupurilor vulnerabile.

Un alt aspect observat cu referire la această categorie de persoane, se referă la refuzul direct sau indirect, de a caza persoane de etnie romă în CPTR, pe motivul insuficienței sau chiar lipsei locurilor disponibile. Altfel spus, se observă o selecție preferențială negativă de cazare a acestei categorii de persoane. Iar, segregarea rasială și plasarea persoanelor de etnie romă separat de alte etnii, precum și în condiții mai rele, a condus la discriminarea în acces la servicii de asistență și protecție pentru refugiații romi.

Toți refugiații sunt expuși riscurilor, însă grupurile vulnerabile precum persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, persoanele în etate, copiii se confruntă cu riscuri sporite. Pentru a asigura securitatea și protecția eficientă pentru grupurile vulnerabile, instituțiile statului trebuie să înțeleagă și să integreze în proiectarea și implementarea serviciilor de integrare, a programelor de intervenție și răspuns umanitar, a nevoile, prioritățile și capacitățile specifice ale persoanelor refugiate.

Deși există legea cu privire la solicitanții de azil care funcționează de ani buni. Totuși, ceea ce s-a întâmplat după 24 februarie 2022 nu putea să fie încadrat în legea respectivă deoarece Moldova s-a pomenit cu flux imens de persoane, care, în termen restrâns solicitau acceptul de intrare în Moldova. Lipsa îndelungată a unui mecanism eficient de garantare a protecției drepturilor și legalizare a șederii refugiaților din Ucraina în Republica Moldova a determinat Avocatul Poporului și societatea civilă să ceară în repetate rânduri guvernului să adopte statutul protecției temporare. Guvernul Republicii Moldova a acordat protecția temporară, în luna martie 2023, la un an după începerea războiului pe scară largă în Ucraina.

Cadrul legal național și formele de protecție

În situația persoanelor strămutate din Ucraina, nu s-a pus problema neacceptării accesului lor pe teritoriul țării sau al returnării persoanelor strămutate din Ucraina, pe motiv că au încălcat regimul de ședere în Moldova, așa cum se întâmplă cu alți străini. O formă de legalizare a persoanelor strămutate este statutul de protecție temporară, adoptat prin Hotărâre de Guvern în luna martie, este un precedent pentru Moldova, fiind prima țară non-UE prin care a aplicat express directiva UE¹¹³.

Potrivit Directivei 2001/55/CE din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, statele membre au posibilitatea să acorde și alte drepturi beneficiarilor protecției temporare, (de exemplu: alocații sociale) în plus față de pachetul minimal, menționat în Hotărârea Guvernului nr.21. R. Moldova a ales să nu facă acest lucru, iar acesta este un dezavantaj al protecției temporare, față de azil, deoarece azilul, este o formă de protecție care oferă toate drepturile pe care le au și cetățenii noștri. Protecția temporară nu oferă dreptul universal de a accesa sistemul de servicii sociale, ci doar pentru persoane vulnerabile (minori neînsoțiți, persoane cu dizabilități, persoane vârstnice cu nevoi specifice). Majoritatea beneficiarilor protecției temporare nu beneficiază de protecție socială în Moldova, adică nu primesc diverse tipuri de ajutoare sau alocații pentru copii.

De asemenea, protecția temporară este acordată pentru o perioadă maximă de doi ani, până la 28 februarie 2025. După această perioadă, refugiații din Ucraina și cei care au beneficiat de protecția temporară vor trece automat la statutul de străini aflați temporar în Moldova pentru o perioadă de până la 90 de zile. După această perioadă, aceștia trebuie să-și legalizeze prezența în alt mod (obținerea statutului de refugiat, dreptul la ședere temporară sau permanentă etc.) La momentul actual, legislația Republicii Moldova nu conține restricții privind drepturile străinilor aflați pe teritoriul țării, cu excepția celor politice, și îi echivalează în drepturi pe străinii aflați legal în țara noastră cu cetățenii Republicii Moldova.

Adoptarea Legii privind integrarea străinilor în Republica Moldova a constituit un prim pas important în realizarea procesului de integrare a străinilor în țara noastră. Acest statut oferă refugiaților o serie de drepturi stabilite prin lege: de a munci, de a avea acces la cazare corespunzătoare, de a primi asistență medicală primară și asistență medicală de urgență conform legislației în vigoare, de a avea acces la învățământul obligatoriu, în cazul minorilor, în aceleași condiții ca și copiii cetățeni ai Republicii Moldova, de a beneficia, în cazul familiei cu copii, precum și al minorului neînsoțit, de toate măsurile de asistență socială acordate copiilor cetățeni ai Republicii Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare.

În același timp modificarea legii cetățeniei, constituie un aspect important pentru reducerea apatridiei în rândurile copiilor ucraineni care se nasc în Moldova. Urmare a acestor modificări legislative, în următorii ani Moldova poate avea parte de o eventuală „explozie” de solicitări de cetățenie.

Studiul a constatat că, autoritățile au întreprins acțiuni importante în vederea protecției refugiaților, însă sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura integrarea refugiaților în conformitate cu nevoile acestora și principiile internaționale. Totodată, se constată că, deși cadrul legal privind integrarea străinilor a fost fortificat, mai există restanțele privind implementarea acestor reglementări.

Asigurarea accesului la piața muncii

Nu mai puțin important este aspectul privind integrarea refugiaților, introducerea acestora pe piața muncii și asigurarea lor cu mijloacele necesare pentru trai. Pentru o mai bună integrare a refugiaților, este important ca autoritățile să identifice mecanismele optime de facilitare a integrării refugiaților pe piața muncii. Nevoia de ajustare a cadrului legislativ pentru a răspunde cât mai bine nevoilor refugiaților ucraineni și nu numai. Toate planurile de intervenție privind facilitarea la piața muncii trebuie să asigure ca aceste persoane să devină independente, reușind să aibă un loc de muncă, iar copiii acestora să aibă acces la educație de calitate.

Asigurarea accesului la informații

Accesul la informații într-un format accesibil a fost de asemenea identificat ca o provocare. Informații despre drepturile, statutul lor juridic și perspectiva lor de a rămâne sunt unele din provocările de ordin informațional cu care se confruntă refugiații din comunitățile vulnerabile. În timp ce sunt platformele digitale de comunicare și informare, a însemnat că informațiile sunt mai accesibile ca niciodată însă unele grupuri vulnerabile de refugiați se confruntă cu provocări în acces la informație.

Asigurarea accesului la educație

Integrarea copiilor refugiați în procesul educațional este anevoioasă, doar 4% din copiii refugiați își fac studiile în Moldova, restul copiilor continuă studiile online în Ucraina. Mai mulți profesori au constatat o scădere a abilităților elevilor care fac studiile online, în ceea ce privește limba, cititul și matematica, iar aceștia au pierdut sentimentul de siguranță și prietenii pe care școala le poate oferi celor care îndură războiul.

Asigurarea accesului la servicii medicale

Accesul la asistență medicală este o problemă structurală cu care se confruntă persoanele refugiate. Mecanismul actual de compensare a costurilor suportate de prestatorii de servicii medicale pentru refugiați nu acoperă toate necesitățile acestora. Astfel, având în vedere neclaritatea evoluției și duratei războiului, precum și crizele curente prin care trece Republica Moldova, vulnerabilitățile refugiaților se pot adânci și este nevoie de o monitorizare permanentă și la scară mai extinsă a nevoilor de integrare ale persoanelor refugiate.

Asigurarea accesului la locuințe

În timp ce unii refugiați au posibilitatea să stea la rude, alții au provocări să găsească o locuință din cauza chiriilor costisitoare. Refugiații care locuiesc în centrele de plasament temporar pentru refugiați sunt cei mai vulnerabili, neavând venituri pentru a închiria o locuință. Refugiații de etnie romă se confruntă cu discriminare în acces la locuințe și cazare, deseori fiindu-le refuzată cazarea în centrele de plasament pe motive de etnie. Deși, autorităților cunosc despre segregarea refugiaților romi în centrele de refugiați, nu au fost întreprinse măsuri eficiente pentru combaterea acestui fenomen.

Referințe bibliografice

1. Inițiativa Moldova pentru Pace <https://moldova.pentru.pace.md/>
2. Centrul Unic de Gestionare a Crizelor
https://gov.md/sites/default/files/raport_de_activitate_cugc_15.09.2022.pdf
3. Raport de activitate al Centrului Unic de Gestionare a Crizelor
https://gov.md/sites/default/files/raport_de_activitate_cugc_15.09.2022.pdf
4. Studiu realizat de NDI Moldova “Percepții față de persoanele refugiate”.
<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-NDI-persoanele-refugiate.pdf>
5. Inițiativa Moldova pentru Pace <https://moldova.pentru.pace.md/>
6. Ibidem
7. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100644>
Ukraine Situation -Moldova : Liminal Lives - Gender And Diversity Assessment of Refugees from Ukraine in Moldova after one Year of Forced Displacement
8. Strategia de dezvoltare a MAI pentru perioada 2022-230
<https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-12-nu-484-mai-2022.pdf>
9. Notă UNHCR privind integrarea refugiaților în Europa Centrală.
https://www.unhcr.org/ro/wp-content/uploads/sites/23/2016/12/UNHCR-Integration_note-ROM_version-screen.pdf
10. Poziția privind integrarea refugiaților în Europa.
<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/remain/open.doc.pdf?reldoc=&docid=4727351c2>
11. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului.
https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
12. Noutăți de la CEDO <https://www.echr.coe.int/web/echr/how-the-court-works>
13. Hotărârea CtEDO Soering împotriva Regatului Unit <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.
14. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza M.N împotriva Belgiei.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#>
15. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga împotriva Belgiei <https://hudoc.echr.coe.int/eng>
16. Sufi și Elmi împotriva Regatului Unit, 8319/07 și 11449/07, 28 iunie 2011
17. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului.
https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
18. M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei [GC], 30696/09, CEDO 2011
19. Ibidem.
20. Saadi împotriva Italiei [GC], 37201/06, 28 februarie 2008
21. M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei [GC], 30696/09, CEDO 2011
22. Rahimi împotriva Greciei, 8687/08, 5 aprilie 2011
23. M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei [GC], 30696/09, CEDO 2011
24. Tarakhel împotriva Elveției [GC], 29217/12, CEDO 2014 (fragmente)
25. Abdolkhani și Karimnia împotriva Turciei, 30471/08, 22 septembrie 2009
26. Gebremedhin [Gaberamadhien] împotriva Franței, 25389/05, CEDO 2007-II
27. Ibidem.
28. Chahal împotriva Regatului Unit, 22414/93, 15 noiembrie 1996,
Reports of Judgments and Decisions 1996-V
29. De Souza Ribeiro împotriva Franței [GC], 22689/07, CEDO 2012
30. Čonka împotriva Belgiei, 51564/99, CEDO 2002-I, și Gebremedhin [Gaberamadhien] împotriva Franței, 25389/05, CEDO 2007-II
31. I.M. împotriva Franței, 9152/09, 2 februarie 2012
32. Hotărâre CtEDO, cauza Galeri vs România
<http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Geleri-impotriva-Romaniei.pdf>
33. Legea privind azilul în Republica Moldova.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130910&lang=ro#
34. Constituția Republicii Moldova
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro

35. Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizi în Moldova
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64289&lang=ro
36. Legea nr. 274 privind integrarea străinilor
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=23008&lang=ro
37. Ibidem <http://igm.gov.md/ro>
38. legea cu privire la cetățenie
<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6062/language/ro-RO/Default.aspx>
39. Legea 1024 cu privire la cetățenie
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122079&lang=ro
40. Convenția Internațională privind drepturile copilului
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro
41. Studiu privind integrarea străinilor în Republica Moldova.
http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_integrarea_str.pdf
42. Articol_ radioMoldova <https://radiomoldova.md/p/20253/accesul-copiilor-ucraineni-in-institutiile-de-invatamant-din-republica-moldova-va-fi-facilitat>
43. Rezultatele acestui sondaj i pot fi consultate la adresa:
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/99722>.
44. Sodaje cu refugiații din Ucraina, (anul 2022- 2023) necesități, intervenții și provocări de integrare https://moldova.iom.int/sites/g/files/tmzbd1626/files/documents/2023-06/iom_ro_mda_needs_intention_integration_jan-mar_2023.pdf
45. Oxfam, Seeking Safety, October 2022, p.9.
46. Studiu NDI “percepții față de persoanele refugiate din Moldova
<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-NDI-persoanele-refugiate.pdf>
47. Articol cu sens romii ucraineni în refugiu
<https://cusens.md/ro/reportaje/romi-ucraineni-in-refugiu/>
48. Instrumentul de profilare si monitorizare a protectiei regionale ICNUR.
<https://data.unhcr.org/en/dataviz/250?sv=0&geo=680>
49. Help Age International, Moldova: Evaluare necesităților persoanelor în etate vârstnice refugiate din Ucraina, 14 September 2022.
50. Help Age International, Moldova: Evaluare necesităților persoanelor în etate vârstnice refugiate din Ucraina, 14 September 2022.
51. A se vedea https://cdpd.md/wp-content/uploads/2023/03/@Needs-Assesment-UA-Refugies-final_eng_red.docx
52. Keystone Moldova, Evaluarea nevoilor și sprijinirea refugiaților cu dizabilități
53. Raport Safety Audit Report, August 2022
<https://moldova.unfpa.org/en/publications/ukraine-situation-moldova-gbv-sub-working-group-gender-based-violence-safety-audit>
54. UNHCR, UNFPA and UNICEF, GBV Safety Audit Report, August 2022
<https://moldova.unfpa.org/en/publications/ukraine-situation-moldova-gbv-sub-working-group-gender-based-violence-safety-audit>
55. Ibid.
56. Moldova Rapid GBV risk assessment in CVA, an. 2022, <https://gbvaor.net/node/1727>
57. Legea nr.270 cu privire la azil
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94717&lang=ro
58. <https://protectietemporara.gov.md/>
59. Hotărârea Guvernului privind acordarea protecției temporare din 18.01.2023
https://igm.gov.md/sites/default/files/achizitii-publice/135260_ro.pdf
60. Decizia nr.68 a Comisiei pentru Situații Excepționale din 23.03.1984.
https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_68_10.05.2023.pdf
61. Declarație publică <https://platzforma.md/arhive/392600>
62. Dispoziția CES nr. 68, începând cu 15 mai 2023. <https://gov.md/ro/content/dispozitii-cse>
63. IOM. 2023 Ukraine Response: Regional Annual Overview - Access to Labour Markets and

- Employment in Europe for Refugees from Ukraine.
<https://reliefweb.int/report/moldova/ukraine-response-regional-annual-overview-access-labour-markets-and-employment-europe-refugees-ukraine-jan-mar-2023>
64. IOM. 2023. Ukraine Response: Regional Annual Overview - Access to Labour Markets and Employment in Europe for Refugees from Ukraine (Jan-Mar 2023)
<https://reliefweb.int/report/moldova/ukraine-response-regional-annual-overview-access-labour-markets-and-employment-europe-refugees-ukraine-jan-mar-2023>
65. UNICEF.2022. Evaluarea nevoilor multisectoriale în Moldova.
<https://www.unicef.org/moldova/media/8931/file/Evaluarea%20nevoilor%20multisectoriale%20i%CC%82n%20Moldova.pdf>
66. RadioMoldova.2023. Accesul copiilor în instituțiile de învățământ
<https://radiomoldova.md/p/20253/accesul-copiilor-ucraineni-in-institutiile-de-invatamant-din-republica-moldova-va-fi-facilitat>
67. IOM.2023. Ukraine Response: Regional Annual Overview - Access to Labour Markets and Employment in Europe for Refugees from Ukraine (Jan-Mar 2023)
<https://reliefweb.int/report/moldova/ukraine-response-regional-annual-overview-access-labour-markets-and-employment-europe-refugees-ukraine-jan-mar-2023>
68. UNICEF. 2022. Evaluarea nevoilor multisectoriale în Moldova.
<https://www.unicef.org/moldova/media/8931/file/Evaluarea%20nevoilor%20multisectoriale%20i%CC%82n%20Moldova.pdf>
69. Internews 2022.
Înțelegerea preferințelor, barierelor și nevoilor de informare ale refugiaților romi din Moldova.
<https://internews.org/wp-content/uploads/2022/10/%D0%A2%D0%9EUndertanding-information-preferences-barriers-and-needs-of-Roma-refugees-in-Moldova-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F-1.pdf>
70. Platforma Națională a Femeilor din Moldova. 2023. Evaluarea rapidă a necesităților tinerilor refugiați în Moldova.
http://platformafemeilor.md/wp-content/uploads/2023/05/EVALUARE_RAPIDA_MARTIE_APRILIE2023.pdf
71. UNHCR. 2023. Moldova Participatory Assessment Report 2022.
<https://www.unhcr.org/md/en/16067-moldova-participatory-assessment-report-2022.html>
72. Legea nr.105, cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105474&lang=ro
73. <https://cnas.gov.md/libview.php?l=ro&idc=360&id=5702&t=/Mass-media/Noutati/Cuantumul-salariului-mediu-lunar-pe-economie-prognozat-pentru-anul-2022>
74. Ibidem.
75. Ordinul Ministrului Educației privind integrarea copiilor refugiați în instituțiile de învățământ.
https://mec.gov.md/sites/default/files/ordin_mec_178_instructiune_0.pdf
76. Articol moldova.europalibera.org <https://moldova.europalibera.org/a/numar-dublu-de-refugiati-ucraineni-in-institutiile-de-invatamant-din-r-moldova/32592617.html>
77. Articol diez.md privind accesul la educație a copiilor refugiați în Republica Moldova
<https://diez.md/2022/09/19/peste-1-700-de-copii-din-ucraina-au-fost-inscrisi-in-scolile-si-gradinitile-din-republica-moldova/>
78. Ibidem
79. Legea nr.270 cu privire la azil
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123117&lang=ro
80. Ibidem
81. Ibidem
82. REACH and UNHCR, RAC Monthly Needs Monitoring, 30 Jan 2023.
83. Ibidem
84. REACH.2023. Evaluarea săptămînală a nevoilor centrelor de plasament temporar pentru refugiați. <https://reliefweb.int/report/moldova/moldova-refugee-accommodation-centre-rac-weekly-needs-monitoring-update-27122022-enro>

85. REACH.2022. Evaluarea nevoilor multisectoriale ale refugiaților
<https://www.unicef.org/moldova/en/media/8931/file/Evaluarea%20nevoilor%20multisectoriale%20i%CC%82n%20Moldova.pdf>
86. Oficiul Avocatului Poporului.2022. Raportul nr. 3 al avocatului poporului privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor refugiate.
<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/Raportul-nr-3-privind-monitorizarea-respectarii-drepturilor-persoanelor-refugiate-in-contextul-conflictului-armat-din-Ucraina-pentru-perioada-august-decembrie-2022-2.pdf>
87. Ibidem
88. Ibidem
89. Raport ANAS privind monitorizarea săptămânală a condițiilor din centrele de plasament pentru refugiați <https://www.anas.md/centrul-de-plasament-temporar-pentru-refugiati/>
90. Ibidem
91. Ibidem
92. Ibidem
93. https://lastrada.md/pic/uploaded/Cartografierea_serv_exist_MD_ro.pdf
94. Ibidem
95. Ibidem
96. Ibidem
97. UNHCR, 2022 Participatory Assessment, p.35. Published on February 2023.
<https://www.unhcr.org/md/en/16067-moldova-participatory-assessment-report-2022.html>
98. Ibidem
99. Internews. 2022. Raport Evaluarea preferințelor, nevoilor, cerințelor de informare a romilor din Moldova.
<https://internews.org/wp-content/uploads/2022/10/%D0%A2%D0%9EUnderstanding-information-preferences-barriers-and-needs-of-Roma-refugees-in-Moldova-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F-1.pdf>
100. Ibidem
101. Centrul pentru Jurnalism Independent. 2022. Grupurile vulnerabile și/sau marginalizate în raport cu mass-media: acces, consum și alfabetizare media.
<https://cji.md/grupurile-vulnerabile-si-sau-marginalizate-in-raport-cu-mass-media-acces-consum-si-alfabetizare-media/>
102. Ibidem
103. În anul 1977, Adunarea Mondială a Sănătății a decis ca cel mai important obiectiv al OMS să fie atingerea, până în anul 2000, a unui nivel de sănătate care să permită tuturor o viață socială și economică productivă. În anul 1981, Adunarea a adoptat unanim Strategia Globală pentru Sănătatea Tuturor, care să fie implementată până în anul 2000.
104. Hotărîrea Guvernului nr.23 din 18.01.2023
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135260&lang=ro
105. Hotărârea nr.1387 privind programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală
<http://www.cnam.md/?page=62>
106. Comunicat CNAM
<http://www.cnam.md/?news=1801>
107. Moldova.org. 2023. Provocările refugiaților în Moldova.
<https://www.moldova.org/refugiatii-aleg-foarte-rar-sa-depuna-plangeri-atunci-cand-le-sunt-incalcate-drepturile-pentru-ca-vor-sa-traiasca-in-liniste-interviu-cu-violeta-andriuta-jurista-cpr/>
108. Oficiul Avocatului Poporului. 2022. Raport nr.1 privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor străine din Ucraina în contextul stării de urgență pentru perioada 25 februarie – 30 aprilie 2022.
https://cda.md/wp-content/uploads/2022/06/Raport-nr.1-persoane-stra%CC%86ine-refugiate-18_05_22.pdf
109. UNHCR.2023.Implementare Directivei privind Protecția Temporară: după șase luni.
<https://data.unhcr.org/en/documents/download/97069>

110. Avahelp. 2023. Asistența medicală pentru refugiați depre provocări și aspecte pozitive. <https://avahelp.md/asistenta-medicala-pentru-refugiatii-ucraineni-in-republica-moldova-despre-provocari-si-aspecte-pozitive/>
111. Moldova.org. 2023. Provocările refugiaților în Moldova. <https://www.moldova.org/refugiatii-aleg-foarte-rar-sa-depuna-plangeri-atunci-cand-le-sunt-incalcate-drepturile-pentru-ca-vor-sa-traiasca-in-liniste-interviu-cu-violeta-andriuta-jurista-cpr/>
112. Ministerul Muncii și Protecție Sociale. 2022. Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului de plasament temporar pentru refugiați și normele de personal și cheltuieli. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/03/Regulamentul-de-organizare-si-functiune-a-Centrului-de-plasament-temporar-pentru-refugiatii.pdf>
113. Directiva UE privind acordarea protecției temporare <https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/temporary-protection-displaced-persons/>